

РЕГІОНАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК У ПОЛІТИЦІ В КРАЇНАХ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

Посібник Ради Європи
для громадських організацій

Programmatic Cooperation Framework for
Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Регіональне дослідження Представництво жінок у політиці в країнах Східного партнерства

Посібник Ради Європи
для громадських організацій

Рада Європи

Висловлені в цій роботі погляди - це думки авторів, які необов'язково відображають офіційну політику Ради Європи.

Усі права захищено. Жодну частину цього видання не можна перекладати, відтворювати чи передавати в будь-якій формі або будь-якими засобами, електронно (за допомогою CD-ROM, Інтернету тощо) або механічно, зокрема шляхом копіювання, записування або за допомогою систем зберігання даних без попередньої письмової згоди Директорату з комунікації (F-67075 Страсбург Седекс або publishing@coe.int).

Дизайн обкладинки: Відділ з видавництва документів та публікацій (SPDP), Рада Європи

Верстка: цілісна, Страсбург

Видавничий відділ Ради Європи

F-67075 Страсбург Седекс
<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-8463-4

© Рада Європи, квітень 2017 року

Надруковано Радою Європи

Переклад з англійської на українську мову та друк здійснено в рамках проекту Ради Європи "Реформа виборчої практики в Україні"

Зміст

СЛОВО ПОДЯКИ	5
КОРОТКИЙ ВИКЛАД	7
ВСТУП	9
Причини для проекту	9
Мета дослідження	10
Сфери дослідження	10
Причини зосередження на вибраних факторах	11
РОЗДІЛ 1 - МЕТОДИКА	15
Вибір методики	15
РОЗДІЛ 2 - ПОТОЧНА СИТУАЦІЯ З ПРЕДСТАВНИЦТВОМ ЖІНОК У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ У РЕГІОНІ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА	19
Коментарі на основі спостереження за виборами	21
Гендерна політика та плани заходів	22
РОЗДІЛ 3 - РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	23
А. Економічні, соціальні та культурні фактори	23
В. Політичні фактори	36
С. Нормативно-правова база	49
D. Заходи підтримки	70
РОЗДІЛ 4 - ВИСНОВКИ	76
РОЗДІЛ 5 - РЕКОМЕНДАЦІЇ	80
За країнами	80
Усі країни	81
ЗА КАДРОМ	84
ДОДАТОК 1 - ОПИТУВАЛЬНИК ПРО КОНТЕКСТНО-НАРАТИВНИЙ ОГЛЯД ДЛЯ КРАЇН СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА	96
ДОДАТОК 2 - ШАБЛОН ДЛЯ ОПИТУВАННЯ	112

Слово подяки

Це дослідження було проведено в межах Рамкової програми співробітництва на 2015-2017 роки між Радою Європи та Європейською комісією. Саме в цьому контексті Відділ зі сприяння у виборчих процесах та перепису населення Генерального директорату з питань демократії (DGII) реалізує регіональний проект «Реформування виборчого законодавства та практики й розвиток регіонального співробітництва з виборчих питань».

Пані Даян Банян, директор, Gender Equality Mainstreaming (GEM) Consultancy, написала цей звіт і висновки, а пан Дору Петруті, фахівець у сфері статистики з Інституту маркетингу й досліджень (IMAS), проаналізував дані в анкетах.

Робота над опитувальниками й інтерв'ю проводилася шістьма національними дослідниками з Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Молдови й України. На основі відкритого тендеру Рада Європи запропонувала контракт на обслуговування організації Promo-Lex, неурядовій організації (НУО), яка координувала національних дослідників. У зв'язку з конфіденційністю отриманої, зокрема, через інтерв'ю, інформації, було вирішено, що імена національних дослідників не розголошуватимуться.

Загальну координацію дослідження забезпечував Відділ Ради Європи зі сприяння у виборчих процесах та перепису населення (DGII), за участі Секретаріату Комісії Ради Європи з питань гендерної рівності та Європейського інституту гендерної рівності Європейського Союзу.

Короткий виклад

Дослідження визначає основні факти та перешкоди, що обмежують представництво жінок у політиці в країнах Східного партнерства: Вірменії, Азербайджані, Білорусі, Грузії, Молдові та Україні.

У всіх країнах жінки мають менше шансів, ніж чоловіки, висувати свою кандидатуру на політичну посаду й бути обраними на законодавчому (державному) і адміністративному (місцевому) рівнях.

Жінки займають менше 20% місць у парламенті у всіх країнах, за винятком Білорусі, де 30% місць зайнято жінками.

Вивчення нормативно-правової бази в кожній країні свідчить, що хоча існує загальна правова база для рівноправ'я жінок і чоловіків, у політичному житті реальність відрізняється. У випадках, коли конкретні заходи було вжито, останні не призвели до суттєвого збільшення в кількості жінок, які балотуються й обираються, хоча наявний певний прогрес. Відсутність ефективних механізмів забезпечення прав послаблює ті малочисельні спеціальні заходи, що вже діють.

Однак, стереотипні погляди й припущення про роль, яку жінки мають відігравати в суспільстві, – становлять серйозні перешкоди для представництва жінок у політиці всіх країн, де проводиться дослідження. Вони впливають на представництво жінок в економічній сфері та на ринку праці, зменшуючи ймовірність висування жінками своїх кандидатур, їх відбору чи обрання.

Дані з Індексу людського розвитку Організації Об'єднаних Націй і дані від національних дослідників показують, що жінки беруть участь на ринку праці на нижчих рівнях, ніж чоловіки, а їхній орієнтовний валовий національний дохід менший за дохід чоловіків – від 77% доходу чоловіків у Молдові до 50% доходу чоловіків у Грузії.

Жінки більш імовірно мають кращу освіту, ніж чоловіки, однак вони не займають посади в центральних органах влади так часто, як чоловіки. Вони в основному працюють на посадах із нижчою оплатою, ніж у чоловіків, як-от у державному секторі.

Відсутність фінансування також відіграє важливу роль, будучи перешкодою для жінок, запобігаючи й обмежуючи їхні здатності виступати кандидатами чи проводити ефективну кампанію.

Дослідження підтвердило, що ставлення громадян у цьому відношенні змінюються.

У звіті вивчається роль політичних партій у підтримці представництва жінок у політиці й визначено, за кількома винятками, що жінки не відіграють переважну роль в органах партій, що виробляють політику, а також, що питання та проблеми жінок не відображаються в політиці й програмах, які пропонуються виборцям.

Утім, у деяких країнах Східного партнерства існують приклади гарної практики, заходів підтримки та стратегій, а також рекомендації, які можна прийняти в регіоні, щоб покращити представництво жінок у політиці.

Вступ

ПРИЧИНИ ДЛЯ ПРОЕКТУ

Гендерна рівність має центральне значення для захисту прав людини та функціонування демократії. Те, що досвід, навички та занепокоєння жінок повністю не представлені або не відображені в процесі прийняття рішень про закони та функціонування суспільства, у якому вони живуть, не може вважатися правильним.

Міжнародні стандарти, як-от Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) і Європейська конвенція з прав людини, чітко зазначають, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права й можливості для участі в усіх аспектах політичного життя та демократичного процесу. Рада Європи роками наголошувала про це у своїх ключових конвенціях та рекомендаціях Комітету міністрів, Парламентської асамблеї та Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи.

Незважаючи на формальне визнання політичного рівноправ'я жінок і чоловіків, чоловіки й досі домінують у таких сферах, як участь у політичному процесі, зокрема, членство й участь у політичних партіях, балотування, обрання та обіймання посади в законодавчих чи адміністративних органах. У Рекомендації Ради Європи Rec(2003)3 про збалансоване представництво жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень зазначається, що «Чоловіки встановлюють політичні пріоритети, і політична культура продовжує бути орієнтованою на чоловіків». Така ж ситуація спостерігається і у 2016 році.

Жінки й досі дуже мало представлені як кандидати й обранці на державному, регіональному та місцевому рівнях у країнах Східного партнерства: Вірменії, Азербайджані, Білорусі, Грузії, Молдові та Україні. Також відсутні надійні, порівняльні офіційні та неофіційні дані про становище жінок у політиці.

Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2014-2017 роки має як одну зі своїх стратегічних цілей кращу реалізацію Рекомендації Rec(2003)3 про збалансоване представництво жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень, а Стратегія Європейської комісії щодо забезпечення рівноправ'я між жінками та чоловіками на 2010-2015 роки закликає країни Східного партнерства сприяти гендерній рівності через діалог і обмін досвідом.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження полягає в тому, щоб надати якісну та кількісну оцінку ситуації з представництвом жінок у політиці кожної з країн Східного партнерства з метою поширення політики, що ґрунтується на фактах, та прикладів успішної практики.

Щоб досягнути поставленої мети, у дослідженні розглянуто фактори, які перешкоджають участі жінок у політичному процесі, і фактори, які підтримують її, з точки зору двох рівнів процесу прийняття політичних рішень: законодавчий (національні парламенти) і адміністративний (місцеві та регіональні органи самоврядування).

СФЕРИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Здатність жінок повною мірою скористатися їхніми правами людини й брати участь у політичному житті залежить від суспільної та правової ситуації в країні. У суспільстві, де жінки загалом не мають рівних прав – юридичних, економічних і культурних – вони ймовірно будуть в невідповідному становищі по відношенню до участі у виборчому процесі й обранні.

Дослідження, спрямоване на вивчення ключових факторів, бар'єрів або заходів втручання, які перешкоджають або підтримують участь жінок на різних стадіях їхнього прогресу на шляху до обрання представником на національному (законодавчому) або на місцевому (адміністративному) рівнях в країнах дослідження.

Ці ключові моменти підсумовано¹ таким чином:

- ▶ жінки, які мають на це право, прагнуть висувати свою кандидатуру на виборну посаду;
- ▶ жінки, які прагнуть посісти посаду, обираються як кандидати;
- ▶ кандидати успішно обираються виборцями.

Дослідження зосереджене на трьох ключових сферах:

- ▶ 1. місце жінки в суспільстві на основі інформації про економічну, соціальну та культурну ситуацію в країнах;
- ▶ 2. політичний контекст, зокрема, як політичні партії стають перешкодами для жінок, які балотуються й обираються, або їхніх прихильників;
- ▶ 3. законодавча база та виборчі системи, які детально описують права жінок, і наскільки вони реалізовані.

1. Krook M.L. and Norris P. (2014), "Beyond quotas: strategies to promote gender equality in elected office", *Political Studies* 62, 1, pp. 2-20.

ПРИЧИНИ ЗОСЕРЕДЖЕННЯ НА ВИБРАНИХ ФАКТОРАХ

1. Економічні, соціальні та культурні фактори

Жінки страждають від культурних припущень і стереотипних поглядів, що переважають в суспільстві, щодо відмінної ролі жінок і чоловіків у суспільстві. Вважається, що чоловіки несуть першочергову відповідальність за діяльність у громадській сфері – економіці та політичному житті, а жінки несуть першочергову відповідальність за приватну сферу – дім і родину.

Ці стереотипи використовуються для обґрунтування та підтримки історичного відношення влади чоловіків над жінками, а також сексистських поглядів, що стримують покращення становища жінок. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2014-2017 роки² розпочала боротьбу проти гендерних стереотипів і сексизму як свого першого пріоритету.

Жінки, які хочуть балотуватися, повинні подолати власні стереотипи, стереотипи у тих, хто вирішить обрати їх кандидатами, і у громадян, які голосують і можуть не бачити місця в політиці для жінок.

Щоб зрозуміти вплив цих факторів на жінок у країнах, де проводилося дослідження, вивчено інформацію в перелічених нижче сферах.

- ▶ Хоча участь жінок у ринку праці не має прямого зв'язку з їхньою участю в політичному житті, це показник їхньої ролі в суспільстві. У дослідженні також розглянуто частку доходів жінок по відношенню до доходу чоловіків.
- ▶ Вид роботи, яку виконують жінки, дійсно впливає на їхнє сприйняття своєї здатності балотуватися на виборну посаду, а також на сприйняття їхньої придатності тими, хто вибирає їх як кандидатів. Дослідження охоплює випускників університетів, жінок, які працюють у центральних органах влади, і де це можливо, інформацію про жінок, які працюють на рівні управління.
- ▶ «Найчіткіше вираження нерівномірного балансу влади між жінками та чоловіками – це насильство щодо жінок, що є порушенням прав людини й серйозною перешкодою для гендерної рівності».³ Спосіб, у який здійснюється насильство щодо жінок, – чіткий показник того, як жінки сприймаються в суспільстві. У дослідженні розглянуто доступні факти про поширеність насильства, наявність законів, що карають насильство щодо жінок, зокрема, наскільки ефективно ці закони впроваджуються.
- ▶ Активні й ефективні неурядові організації, що зосереджують увагу на питаннях рівноправ'я жінок, можуть бути важливими для внесення та підтримки змін. Вони можуть виступати каталізаторами змін на законодавчому рівні та змінити сприйняття громадян, пропагуючи розуміння та прийняття важливості рівноправ'я жінок. Вони також можуть надати корисний механізм моніторингу для забезпечення того, що наявна політика ефективна в застосуванні та результатах. Вони також можуть відігравати

2. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2014-2017 роки.

3. там же

важливу роль у підвищенні обізнаності та підборі й підготовці потенційних жінок-кандидаток.

- ▶ Інший тиск на суспільство, що може впливати на представництво жінок у політиці: існування представників національних меншин, коли через поширеність стереотипів становище жінок може бути навіть складнішим, ніж у більшості населення, а також рівні міграції з країни.
- ▶ У дослідженні також розглянуто роль, яку відіграють ЗМІ в підкріпленні або боротьбі зі стереотипами по відношенню до жінок-кандидаток.
- ▶ У дослідженні враховано думки жінок, які балотувалися як кандидати і були успішно обрані. У ньому також включено погляди тих, хто не зазнав успіху в національних і місцевих виборах, щоб побачити, яку, на їхню думку, роль відіграли стереотипи в їхньому рішенні балотуватися, під час кампанії та після обрання.
- ▶ Погляди виборців, їхнє ставлення до жінок-кандидаток і політичних представниць – ключові показники зміни. Незважаючи на міжнародні факти, які показують, що виборці голосують за жінок так само або більше, ніж за чоловіків,⁴ на виборців часто впливає думка, що жінки виявляються неконкурентноздатними кандидатами.

2. Політичні фактори

Роль політичних партій має вирішальне значення для представництва жінок у політиці. Вони контролюють доступ жінок, які прагнуть балотуватися в кандидати, до наступного етапу - обрання. Вони можуть ставати перешкодами або необхідними умовами для забезпечення представництва більшої кількості жінок у політиці. Їхня роль у відборі кандидатів була в центрі дослідження, на кшталт того, що проводилося Програмою розвитку ООН та Національним демократичним інститутом (НДІ) у 2011 році⁵, які визначили різні гарні практики політичних партій, які заохочували жінок балотуватися в кандидати й підтримували їх у кампаніях. Деякі з них включено в розділ «Заходи підтримки» (див. Розділ 3), де також включено ті заходи, що визначені дослідниками.

Хартія з питань рівності між жінками та чоловіками в суспільному житті Ради європейських муніципалітетів і регіонів (РЕМР)⁶ говорить про те, що вони можуть підтримати представництво жінок у політиці різними способами, зокрема:

- ▶ просуваючи та приймаючи закони, наприклад, квоти, які впроваджують заходи, спрямовані на збільшення кількості жінок у списках кандидатів;
- ▶ добровільно вживаючи такі заходи;
- ▶ просуваючи роль жінок у процесі прийняття рішень у їхніх внутрішніх структурах;

4. Murray R., Krook M.L. and Opello K.A.R. (2012), "Why are gender quotas adopted?", *Political Research Quarterly* 65, 3, pp. 529-43.

5. Програма розвитку ООН (ПРООН) і Національний демократичний інститут (2011), «Розширення прав жінок для сильніших політичних партій», ПРООН і НДІ, Нью-Йорк.

6. Доступно за посиланням: www.ccre.org/docs/charte_egalite_en.pdf.

- ▶ сприяючи рівноправ'ю жінок у їхній політиці та суспільстві в цілому;
- ▶ визнаючи проблеми та турботи жінок у своїх партійних програмах;
- ▶ використовуючи позитивний імідж політичних представниць у своїх кампаніях і в ЗМІ;
- ▶ гарантуючи, що поведінка членів їхньої команди відповідає цінностям рівноправ'я та поваги до жінок.

Парламентська асамблея Ради Європи розробила низку заходів у своїй резолюції щодо політичних партій і представництва жінок у політиці.⁷ З-поміж них:

- ▶ жінки в ролі лідерів у партії;
- ▶ жіночі організації та їхній вплив;
- ▶ проблеми жінок у публічному маніфесті/програмі на останніх виборах;
- ▶ жінки в засобах масової інформації на останніх виборах;
- ▶ будь-які домовленості щодо надання підтримки жінкам або їх заохочення до балотування на виборах.

Іншою перешкодою для жінок є вартість обрання кандидатом та боротьба впродовж виборчої кампанії. Довідник Міжнародного інституту демократії та сприяння виборам (IDEA) щодо фінансування політичних партій і виборчих кампаній⁸ також передбачає, що найскладніше жінкам-кандидаткам із нових політичних партій або тих, які не представлені в уряді, оскільки вони часто не мають доступу до державного фінансування. У цьому випадку жінки часто мають самі фінансувати свої кампанії.

Жінки більш схильні, ніж чоловіки, працювати в державному секторі, як-от у сфері освіти чи охорони здоров'я, а також у приватному секторі в готелях, сфері обслуговування та торгівлі. Оскільки робота в цих секторах малооплачувана, жінки менш схильні мати заощадження для фінансування кампанії; культурні норми вказують на те, що жінки менш схильні заробляти кошти на власні потреби, а якщо вони це роблять, то вважають такі фінанси сімейною власністю⁹.

Усі ці заходи й надана дослідниками інформація - у центрі дослідження.

3. Нормативно-правова база

Нормативно-правова база закладає основу для встановлення конституційних прав і свобод жінок, зокрема, прав на рівноправну участь у виборах як кандидатів та виборців, а також на займання виборної посади. Сюди належать міжнародні, обов'язки, що прийняли на себе країни дослідження, а також їхні національні конституції та будь-яке конкретне законодавство, що може позитивно або негативно впливати на жінок.

7. Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи 1898 (2012) «Політичні партії та представництво жінок у політиці». Доступно за посиланням: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=19134&lang=en>.

8. Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам (2014), див. Розділ 9: Ballington J. and Kahane M., "Women in politics: financing for gender equality", IDEA, Stockholm.

9. там же., с. 304.

У Звіті Венеціанської комісії 2009 року про вплив виборчих систем на представництво жінок у політиці¹⁰ зазначається, що виборчі системи впливають на шанси жінок на обрання. Завдяки системам на основі списків обирається більше жінок, а ті, що приймають квоти щодо кількості жінок на передових позиціях у списках – найуспішніші. У дослідженні розглянуто виборчі системи для місцевих і загальнодержавних виборів, щоб побачити, чи це підтверджується в країнах дослідження.

Зокрема, дослідження аналізує успіхи або те, чи в кожній із країн прийнято системи законодавчих квот або ініціативи рівноправ'я для виборів на законодавчому й адміністративному рівнях. Мета полягає в тому, щоб з'ясувати, який вплив ці заходи мали на збільшення кількості жінок у політиці, а також, які уроки можна почерпнути з їх прийняття.

Інші питання, які можуть вплинути на жінок, що балотуються, – вимоги до кандидатів щодо декларування доходів, а особливо вимоги щодо грошової застави або реєстраційного внеску, особливо якщо кандидат має виконувати ці вимоги самостійно, як у випадку з незалежними кандидатами, що висувуються не від політичної партії.

Дослідження¹¹ показало, що жінки більш імовірно виступають кандидатами і обираються на місцевому, обласному рівні, де вони мають менше влади, впливу та фінансової винагороди, ніж на загальнодержавному рівні; дослідження розглядає факти щодо цього питання.

Умови роботи в політичних установах можуть також становити проблему для жінок. Глобальне опитування членів парламентів виявило, що жінки сприймають традиційні методи роботи парламентів як проблематичні¹², а інше дослідження, проведене Міжпарламентським Союзом у 2011 році¹³, показало, що питання «балансу між роботою й особистим життям» – найскладніший виклик роботи в парламенті. Дослідження вивчає, наскільки парламенти й місцеві та регіональні органи влади вирішують ці питання.

У звіті також визначено заходи підтримки, що допомогли жінкам побачити себе потенційними кандидатами, провести успішні кампанії та виконати свою роль як обраних представників. Приклади у цьому звіті взято з країн дослідження і, де це доречно, з інших країн.

10. Доступно за посиланням: [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)029-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)029-e).

11. Рада Європи (2009), "Демократія рівності: далеко від реальності. Порівняльне дослідження результатів першого та другого раундів моніторингу Рекомендації Ради Європи Res(2003)3 про збалансоване представництво жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень". Страсбург.

12. Ballington J. (2008), "Equality in politics", Inter-Parliamentary Union, Geneva.

13. Palmieri, S. (2011), "Gender-sensitive parliaments", Inter-Parliamentary Union, Geneva.

Розділ 1

Методика

ВИБІР МЕТОДИКИ

Вибір методики дослідження було погоджено на дводенному семінарі, проведеному 25-26 липня 2015 року Відділом Ради Європи зі сприяння у виборчих процесах та перепису населення (DGII) у Тбілісі з незалежними дослідниками з кожної з країн дослідження, пані Даян Банян, провідним фахівцем із гендерних питань, і паном Дору Петруті, експертом у сфері статистики. Пані Таня Вердж, фахівець Ради Європи з Університету Помпеу Фабра в Барселоні, і доктор Анна Ріта Манка, співробітник відділу статистики в Європейському інституті з гендерної рівності, також взяли участь у семінарі та надали експертні висновки.

На семінарі обговорювалися та погоджувалися ключові питання, які впливають на представництво жінок у політиці: економічні, культурні та соціальні фактори; політичні фактори; та нормативно-правова база.

У виборі методики було взято до уваги думки дослідників щодо інформації, яку їм вдалося отримати з офіційних джерел упродовж доступного часу.

1. Шаблон опитувальника

Опитувальник (див. Додаток 1) було складено, щоб надати структуру дослідження для дослідників і гарантувати, що зібрані дані та відомості, наскільки це можливо дозволяють зробити порівняння між різними країнами.

Окрім охоплення ключових сфер, що впливають на участь жінок у політиці, у ньому дослідників також просять визначити основні результати й конкретні труднощі, з якими вони зіткнулися, проводячи дослідження. Дослідники мали три місяці для завершення опитування. Після отримання заповнених опитувальників у грудні 2015 року їм було надіслано додаткові запитання для роз'яснення, на які вони відповіли. Загалом збір даних тривав із серпня 2015 року до лютого 2016 року, а аналіз і виконання тривали з лютого 2016 року до травня 2016 року.

2. Інтерв'ю

Ще одним аспектом проекту було охоплення досвіду жінок, які балотувалися як кандидати й були або не були обрані на загальнодержавному, а також регіональному та місцевому рівнях. Це також включає досвід старшої жінки в політичній партії. Мета полягала у виявленні прикладів фактичного досвіду жінок, щоб перевірити наші припущення про стримуючі фактори для них і повідомити висновки та рекомендації звіту. Для цих запитань було створено шаблон (див. Додаток 2 нижче).

Через обмежений час і можливості науковців кількість інтерв'ю була обмеженою, але наскільки це можливо, вони охоплювали низку новообраних чиновників, досвідчених політиків, жінок-членів правлячих партійних груп, а також тих, хто перебував в опозиції чи не був обраним.

3. Метод проведення дослідження

Де це можливо, національні дослідники визначили джерела інформації, щоб завершити опитувальники, а також додали коментарі щодо того, що вважали основними перешкодами для участі жінок.

Відповідно до наданого шаблону, вибір респондентів, яких потрібно було опитувати, залишався за дослідниками й часто обмежувався в часі й бажаними взяти участь. Більшість дослідників проводили інтерв'ю особисто, хоча дехто робив це телефоном. Не всі запитання були актуальними для всіх інтерв'ю. У цілому було проведено 53 інтерв'ю. Вони надали для дослідження важливу статистику.

4. Обмеження та застереження в дослідженні

Під час аналізу інформації було встановлено, що деякі припущення не були обґрунтовані даними. У деяких випадках цифри чи наявна інформація не підкріплюють погляди та спостереження національних консультантів.

Складність аналізу інформації була також викликана неточністю та неповнотою інформації, наданої в опитувальниках. Були також різні тлумачення даних; у деяких випадках консультанти давали різні відповіді на ті ж запитання внаслідок неправильного розуміння запитання. Частина цих питань було вирішено після прохання щодо роз'яснення.

Для декількох показників або даних консультанти використовували різні довідники та способи розрахунку, були серйозні труднощі з доступом до надійних даних, розбитих за статтю. Через це було складно здійснити порівняння між країнами, особливо в економічному й виборчому аспектах. Щоб обійти цю перешкоду, у дослідженні за можливості використовувалися міжнародні дані, як-от Індекс людського розвитку Організації Об'єднаних Націй.

Національні дослідники також мали змогу (з певними обмеженнями) вибирати респондентів. Відчувається, що ця суб'єктивність збалансована знаннями про країну, які вони привносять у дослідження. Їхні погляди та коментарі, а також дані, були дуже корисними для формування звіту та висновків і рекомендацій.

Кількість інтерв'ю обмежувалася 10 для кожної країни. У деяких випадках не було жінок, які хотіли відповідати на запитання, наприклад, у Білорусі жодна з жінок, яких обрали до парламенту від правлячої партії, не захотіла взяти участь в опитуванні; у деяких випадках не було вибраних жінок-мерів. Рада Європи видала кожному дослідникові лист, який вони показували респондентам для сприяння проведенню інтерв'ю. У листі йшлося, що всі приклади, використані з інтерв'ю, залишатимуться анонімними.

Конкретні питання, визначені кожним із дослідників, перелічено нижче.

У Вірменії немає вибраних жінок-мерів і лише дві жінки-кандидатки в мери, жодна з яких не захотіла проходити опитування. Крім того, є лише дві жінки-депутатки, обрані до парламенту за мажоритарною системою, і жодна з них не захотіла проходити опитування.

В Азербайджані немає даних про участь жінок у політиці. Багато даних не розбито за статтю, не завжди доступні офіційні дані. Були труднощі з проведенням опитування, оскільки 1 листопада 2015 року відбувалися парламентські вибори.

У Білорусі експерт виявив, що опитування важко завершити через низку причин. Зокрема:

- ▶ мери не обираються, призначаються президентом;
- ▶ у Білоруському парламенті немає опозиції;
- ▶ проблеми з доступом до діючих депутатів парламенту і місцевих рад через час опитування, що збігався із президентськими виборами (11 жовтня 2015 року) і підозри щодо запиту Ради Європи на інформацію;
- ▶ деякі представники партій брали лише номінальну участь у кампаніях.

У Грузії деяка статистична гендерна інформація була недоступна, було складно домовитися про інтерв'ю з політиками.

У Молдові була доступна не вся інформація про місцеві вибори через кількість кандидатів. Інформація про вік і професії була недоступною.

В Україні експерт мав труднощі з тим, що дані не завжди збиралися на основі розподілу за статтю.

Розділ 2

Поточна ситуація з представництвом жінок у політичному житті у регіоні Східного партнерства

ООН проводить щорічну оцінку людського розвитку - Індекс людського розвитку, який є підсумком показників досягнень у ключових сферах людського розвитку: тривале та здорове життя, доступ до знань і гідний рівень життя. 188 включених країн розділено на категорії з дуже високим, високим, середнім і низьким рівнем людського розвитку.

Зі 188 оцінених країн три перші – Норвегія, Австралія та Швейцарія, а країни з найнижчим рівнем життя – Центральноафриканська Республіка та Нігер.

Білорусь, Грузія, Азербайджан, Україна та Вірменія класифікуються як такі, що характеризуються високим людським розвитком, а Молдова належить до категорії із середнім людським розвитком.

Одним із показників, включених в аналіз людського розвитку, є Індекс гендерної нерівності (ІГН). Програма розвитку ООН (ПРООН) описує ІГН¹⁴ як індекс, що показує втрату потенційного людського розвитку через розбіжності між досягненнями жінок і чоловіків у розширенні прав і економічному статусі, він відображає позицію країни, що відповідає нормативним ідеалам ключових аспектів жіночого здоров'я. У цілому ІГН відображає, як жінки перебувають у несприятливому становищі в цих аспектах.

Три аспекти вимірюються переліченими нижче показниками:

- ▶ *репродуктивне здоров'я*: смертність матерів і коефіцієнт народжуваності серед підлітків;
- ▶ *розширення прав і можливостей*: частка місць у парламенті, яку займають жінки, і частка жінок віком понад 25 років, які мають середню освіту;
- ▶ *економічний статус*: участь у ринку праці.

Не існує країни з ідеальними показниками гендерної рівності, оскільки всі країни зазнають певних втрат у досягненнях щодо ключових аспектів людського розвитку, якщо взяти до уваги гендерну нерівність. Її можна тлумачити як поєднання втрат у досягненнях щодо репродуктивного здоров'я, розширення прав і можливостей та участі в ринку праці через гендерну нерівність. ІГН коливається в межах від 0 до 1, а вищі значення ІГН вказують на вищий показник нерівності.

14. Доступно за посиланням: <http://hdr.undp.org/en/composite/GII>.

Таблиця 1: Країни дослідження та країни з найвищим Індексом людського розвитку та ІГН

Країна	Позиція ІЛР зі 188 (2014)	ІГН (2014)
Норвегія	1	0.067
Австралія	2	0.110
Швейцарія	3	0.028
Данія	4	0.048
Нідерланди	5	0.062
Німеччина	6	0.041
Білорусь	50	0.151
Грузія	76	0.382
Азербайджан	78	0.303
Україна	81	0.286
Вірменія	85	0.318
Молдова	107	0.248

ІГН вимірює відсоток місць, які займають жінки в парламентах.

Таблиця 2: Позиція країн дослідження відносно шести провідних країн у Європі; відсоток місць, які посідають жінки

Країна	Відсоток місць, які посідають жінки в парламенті (2014)
Швеція	43.6
Фінляндія	42.5
Бельгія	42.4
Ісландія	41.3
Норвегія	39.6
Данія	38.0
Білорусь	30.1
Молдова	20.8
Азербайджан	15.6
Україна	11.8
Грузія	11.3
Вірменія	10.7

Цифри, що показують участь жінок у парламенті, низькі порівняно з найвищими показниками в Європі, тому метою дослідження є детальніше вивчення цього питання.

КОМЕНТАРІ НА ОСНОВІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ВИБОРАМИ

Спостерігачі повідомили про занепокоєння представництвом жінок у політиці. Наприклад, під час дострокових виборів до парламенту у 2014 році в Україні Місія спостереження за виборами ОБСЄ/БДІПЛ¹⁵ зазначила, що поправками до закону про політичні партії, ухваленими у 2013 році, було впроваджено 30% квоту для жінок у партійних списках, однак у законі нічого не говориться про позиції кандидатів у партійних списках, також немає відповідних механізмів правозастосування.

Місія спостереження за виборами ОБСЄ/БДІПЛ порекомендувала:

«Не зважаючи на можливі зміни до виборчої системи, проблему недостатнього представництва жінок у парламенті потрібно вирішувати через впровадження суворіших механізмів правозастосування та/чи додаткових спеціальних тимчасових заходів, які можуть створити більш справедливі умови для всіх кандидатів».¹⁶

Під час парламентських виборів в Україні у 2012 році Місія спостереження за виборами ОБСЄ/БДІПЛ відзначила, що незважаючи на те, що питання гендерної рівності включено в Конституцію, постає питання недостатнього інтересу партій у просуванні жінок-кандидаток та того, що на перших та інших перспективних позиціях у списках кандидатів від партій мало жінок.

Місія спостереження за виборами ОБСЄ/БДІПЛ порекомендувала:

«Політичні партії можна заохочувати пропагувати принципи гендерної рівності та вживати рішучих заходів, щоб просувати гендерно-збалансовані списки кандидатів, збільшувати видимість жінок-кандидаток під час виборчих кампаній та інтегрувати гендерні питання у свої платформи. Впровадження вимоги щодо гендерної рівності для висунування кандидатів у партійних списках може вважатися тимчасовим заходом».¹⁷

Місія спостереження за парламентськими виборами ОБСЄ/БДІПЛ у Вірменії в травні 2012 року виявила, що:

«Найсильнішим тимчасовим спеціальним заходом, ужитим на сьогоднішній день, є вимога щодо того, щоб у списках кандидатів пропорційно були представлені обидві статі – серед кожних п'яти кандидатів, починаючи з другого. Однак ефективність квоти обмежена, оскільки кандидати можуть знімати свої кандидатури після реєстрації списку, а вимоги щодо підтримання первісних пропорцій за статтю немає» ...

i

«...хоча жінки мають право балотуватися як кандидати, реалізація цього права й можливість балотуватися – проблематичні. Крім того, 3 із 12 жінок мажоритарних кандидатів не задекларували витрати на кампанію, що ставить під сумнів справжність їхніх кандидатур».¹⁸

15. Місія спостереження за виборами, Бюро демократичних інститутів і прав людини, Організація з безпеки і співробітництва в Європі.

16. Підсумковий звіт про дострокові парламентські вибори у 2014 році в Україні Місії спостереження за виборами ОБСЄ/БДІПЛ, с. 32.

17. Підсумковий звіт про парламентські вибори у 2012 році в Україні Місії спостереження за виборами ОБСЄ/БДІПЛ, с. 37.

18. Підсумковий звіт про парламентські вибори в Україні Місії спостереження за виборами ОБСЄ/БДІПЛ, 6 травня 2012 року, с. 10.

Моніторинг ЗМІ, проведений Місією спостереження за виборами ОБСЄ/БДІПЛ виявив, що:

«... [державна мовна компанія] присвятила 4 відсотки своїх програм новин, пов'язаних із виборами, жінкам-кандидаткам і представникам партій, а громадське радіо – 5 відсотків. Це непропорційно низькі показники, зважаючи на те, що близько 21 відсотка всіх зареєстрованих кандидатів були жінками, і зважаючи на те, що Вірменія заявила про ціль – 30% жінок у парламенті».¹⁹

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА ТА ПЛАНИ ЗАХОДІВ

Усі країни дослідження мають програми державної політики та плани заходів щодо гендерної рівності, однак нелегко знайти офіційні документи, де відображено, як реалізовано ці програми та заходи.

Вірменія: Стратегічна програма гендерної політики для Республіки Вірменія на 2011-2015 роки має на меті впровадити питання гендеру в державні плани та політику. Більшість заходів вимагають ресурсів, усі з яких фінансуються зовнішніми донорами.

Азербайджан: У 2012 році в «Азербайджан 2020: Бачення для Майбутнього» було включено розділ під назвою «Гарантії гендерної рівності та розвитку інституту сім'ї». Було проведено певну роботу щодо дітей і родин, однак нічого конкретного, що стосується жінок.

Білорусь: Національний план заходів для гендерної рівності на 2011-2015 роки містить цілі, з-поміж яких створення умов для повномасштабного рівноправного представництва статей у всіх сферах життя. За винятком експертизи щодо виконання, на реалізацію планів не виділено бюджету чи ресурсів.

Грузія: Угода про асоціацію між Грузією та ЄС на 2014-2016 роки має на меті забезпечити представництво жінок на рівних умовах із чоловіками в урядових і місцевих органах влади. План заходів на 2014-2016 роки щодо впровадження політики гендерної рівності включає розробку заходів на підтримку участі жінок у політичному житті, а також пропонує механізми визначення участі жінок у компаніях як критеріїв для фінансування бізнесу.

Молдова: Національна програма гендерної рівності на 2010-2015 роки має бюджети, виділені на реалізацію, та включає підготовку, що організовується для кандидатів на політичну посаду і фахівців із питань гендерного бюджетування.

Україна: Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на 2014-2016 роки включає заходи на 2014 рік щодо подання проекту закону про 30% квоти для жінок-кандидаток і впровадження гендерного моніторингу виборів до парламенту. Для реалізації цих заходів виділяється бюджет.

¹⁹. там же, с. 17

Розділ 3

Результати дослідження

А. ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ ФАКТОРИ

Економічні дані

1. Рівень зайнятості

Таблиця 3: Участь у ринку праці²⁰

Країна	Участь у ринку праці у віці від 15 років і більше (2013)	
	Жінки	Чоловіки
Азербайджан	62.9	69.6
Грузія	56.5	75.1
Вірменія	54.2	72.6
Україна	53.2	66.9
Білорусь	50.1	63.1
Молдова	37.6	44.2

Таблиця 4: Рівень участі в робочій силі для європейських країн із найвищим відсотком жінок, що займають місця в парламенті²¹

Країна	Участь у ринку праці у віці від 15 років і більше (2013)	
	Жінки	Чоловіки
Швеція	60.3	67.9
Фінляндія	55.7	64
Бельгія	47.5	59.3
Ісландія	70.5	77.4
Норвегія	61.2	68.7
Данія	58.7	66.4

За винятком низьких рівнів у Молдові та високих рівнів в Ісландії, участь жінок у робочій силі не дуже відрізняється в країнах Східного партнерства від країн із високим відсотком жінок у парламенті.

20. Джерело: Індекс людського розвитку з урахуванням гендерного фактора ПРООН доступний за посиланням: <http://hdr.undp.org/en/composite/GDI>.

21. там же.

Європейський Союз поставив за мету 75% для участі на ринку праці жінок віком від 20 до 64 років із метою протидії скороченню робочої сили та збільшенню росту. Жодна з країн із найбільшою кількістю жінок, представлених у парламенті, не досягла цієї цифри, як і жодна країна дослідження.

Таблиця 5: Відсоток жінок у робочій силі (відсоток жіночого населення віком від 15 років) показано в підрахунках Міжнародної організації праці²²

Країна	1990	2014
Вірменія	60	55
Азербайджан	54	63
Білорусь	60	50
Грузія	55	57
Молдова	61	38
Україна	56	54

Орієнтовні дані Світового банку показують зменшення участі жінок у робочій силі, за винятком 9%-го зростання в Азербайджані та 2%-го зростання в Грузії, що відбулося після розпаду Радянського Союзу та здобуття незалежності країнами.

2. Дохід

Таблиця 6: Орієнтовний валовий національний дохід (ВНД) на душу населення в країнах дослідження в доларах США (2011 р.)

Країна	Приблизний валовий національний дохід на душу населення в доларах США (2011)		ВНД жінок у % від доходу чоловіків
	Жінки	Чоловіки	
Білорусь	12 922.3	21 009.7	61
Азербайджан	10 120.3	22 814.0	44
Україна	6 518.3	10 120.2	64
Вірменія	6 042.1	10 089.4	59
Молдова	4 599.2	5 915.5	77
Грузія	4 887.0	9 717.0	50

22. Доступно за посиланням: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS>

Таблиця 7: Орієнтовний валовий національний дохід на душу населення: країни з найвищим відсотком жінок у парламенті

Країна	Приблизний валовий національний дохід на душу населення у доларах США (2011)		ВНД жінок у % від доходу чоловіків
	Жінки	Чоловіки	
Швеція	40 221	51 084	78
Фінляндія	31 644	45 994	68
Бельгія	31 879	50 845	62
Ісландія	28 792	41 486	69
Норвегія	57 139	72 825	78
Данія	36 439	51 726	70

У цілому, цифри показують, що жінки перебувають в економічно невідгідному становищі порівняно з чоловіками в усіх країнах дослідження, і хоча в країнах із найвищим рівнем представництва жінок у політиці ситуація така ж, розрив між доходом жінок і чоловіків менш помітний.

3. Тип роботи

Дослідження Світового банку в Білорусі²³ виявило, що жінки в невідгідному становищі на ринку праці. У середньому вони заробляють менше, ніж чоловіки навіть після поправок, внесених щодо зайнятості та кадрових ресурсів.

Крім того, незважаючи на кращий освітньо-кваліфікаційний рівень, жінки мають менше шансів бути представленими на вищих рівнях у приватних і державних установах.

Аналогічне дослідження в Молдові²⁴ виявило, що ринок праці характеризується гендерним розподілом за секторами, професією та керівною посадою. Сімдесят п'ять відсотків жінок працюють у сфері державного управління й освіти, сільського господарства, торгівлі та готельного бізнесу.

У виданні Міжнародної організації праці (МОП) «Жінки в бізнесі та керівництві»²⁵ досліджено держав-членів МОП. Інформація з країн дослідження, за винятком Вірменії, показує, що жінки присутні у сфері управління.

23. Доступно за посиланням: <http://documents.worldbank.org/curated/en/518041468201598756/pdf/763250ESW0P1320r0Assessment0020140.pdf>.

24. Доступно за посиланням: wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2014/04/16/000442464_20140416103813/Rendered/PDF/760770ESW0P1310r0Assessment0020140.pdf.

25. «Жінки в бізнесі та керівництві», МОП (2015). Доступно за посиланням: www.ilo.org/wcm/sp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_316450.pdf

Таблиця 8: Жінки у всіх видах і на всіх рівнях управління (державний і приватний сектор)

Країна	Місце зі 128	Дата даних	% жінок
Білорусь	6	2009	46.2
Молдова	10	2012	44.1
Україна	22	2012	39.9
Азербайджан	41	2012	34.2
Грузія	42	2012	34.0

Те саме дослідження²⁶ на основі опитування 130 000 компаній у 135 країнах визначило, де є жінки на верхніх рівнях управління. У наведеній нижче таблиці показані результати для п'яти країн.

Таблиця 9: Відсоток компаній із топ-менеджерами жіночої статі (2013)

Країна	% жінок
Білорусь	32.8
Азербайджан	2.4
Грузія	32.1
Молдова	26.3
Україна	18.9

Ці цифри можуть лише показати, як відрізняються наведені приклади за розмірами та секторами, а тому вони не обов'язково вірно відображають ситуацію в країні.

Соціальні та культурні дані

Наведена нижче таблиця показує, що незважаючи на високий відсоток жінок, які закінчують університети принаймні в чотирьох країнах, відсоток жінок у вищій/центральной адміністрації досить низький.

1. Випускники університетів

Таблиця 10: Випускники університетів

Дані щодо ситуації жінок/чоловіків		Вірменія	Азербайджан	Білорусь	Грузія	Молдова	Україна
Випускники університетів	Ж	58%	47.7%	19.9%	28%	60.6%	невідомо
	Ч	37%	52.3%	17.6%	26.8%	39.5%	невідомо
Жінки у вищій/центральной адміністрації	Ж	11%	невідомо	52.9%	29.3%	30%	16.1%
	Ч	89%	невідомо	68.5%	70.7%	70%	83.9%

²⁶. там же.

Жінки більш імовірно закінчують університет, ніж чоловіки, за винятком Азербайджану. Проте, існують факти, що жінки більш схильні пройти певні курси які спрямують їх на державну службу – наприклад, у сферу освіти й охорони здоров'я, які зазвичай менше оплачуються.

Найнижчий відсоток жінок у вищій/центральной адміністрації зареєстровано у Вірменії й Україні. Найвища частка жінок у місцевій адміністрації спостерігається в Білорусі.

2. Насильство проти жінок

Це критичний показник того, як жінки сприймаються суспільством. Інформація неоднозначна, оскільки статистика в країнах дослідження збирається по-різному.

Одним із заходів є підписання та ратифікація країнами Конвенції Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством (також відома як Стамбульська конвенція).²⁷

Таблиця 11: Підписанти Стамбульської Конвенції Ради Європи

Країна	Підписання	Ратифікація	Реалізація
Вірменія	-	-	-
Азербайджан	-	-	-
Грузія	19 червня 2014 р.	-	-
Молдова	-	-	-
Україна	7 листопада 2011 р.	-	-

27. Доступно за посиланням: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046031c>.

Білорусь не є членом Ради Європи. Проте Стамбульська Конвенція відкрита для підписання країнами, які не є членами Ради Європи.

Стосовно насильства щодо жінок інформація від консультантів така.

У Вірменії статистика поліції показує в середньому 621 зареєстрований випадок на рік, однак НУО з питань жіночих прав спільно називають середню цифру в 5000 дзвінків на гарячі лінії на рік. За даними опитування Фонду народонаселення ООН щодо Вірменії, опублікованому у 2010 році, 61% опитаних жінок, які мають партнера або коли-небудь були у стосунках, страждали від контролюючої поведінки. Чверть зазнала психологічного насильства чи знущань, а 8,9% страждали від фізичного насильства. Лише 7,7% жінок вважали, що такі проблеми, як домашнє насильство можна обговорювати з людьми поза сім'єю. У 2013 році законопроект про насильство в сім'ї було відхилено на тій підставі, що він був би неможливим для виконання; проте однією з умов у Програмі бюджетної підтримки ЄС у сфері прав людини на 2016-2018 роки є прийняття окремого закону про домашнє насильство.

У 2010 році Азербайджан ухвалив закон про запобігання домашньому насильству. У 2012 році було повідомлено про 1633 злочини, учинені внаслідок домашнього насильства. З них 1284 жертви були жінками.²⁸ Однак НУО повідомляють про значно більшу кількість таких випадків, не зареєстрованих в офіційній статистиці.

У Білорусі 77% населення постраждали від домашнього насильства (77,3% жінок і 76,7% чоловіків), одна з кожних трьох жінок страждає від фізичного насильства, а одна з п'яти – від сексуального насильства. Кримінальний та Цивільний кодекси, а також Кодекс про адміністративні правопорушення містять ряд статей, які визначають незаконні насильницькі дії по відношенню до особи, однак є випадки, коли такі дії не можуть переслідуватися, оскільки вони відбуваються в сім'ї. Очікується, що спеціальний закон про домашнє насильство буде прийнято у 2016-2017 роках. Це відбудеться після роботи Фонду народонаселення ООН з різними міністерствами та НУО.

У Грузії є спеціальний закон щодо домашнього насильства, а у 2014 році було зареєстровано 742 випадки насильства щодо жінок. Однак НУО вважають, що закон не є широко відомим або застосовуваним.

У Молдові поширеність домашнього насильства у 2012 році становила 64%: психологічного насильства – 59,4%, фізичного насильства – 39,7%, сексуального насильства – 18,6%. Спеціальне законодавство про боротьбу з насильством у сім'ї є, однак воно не є широко відомим чи застосовуваним.

В Україні у 2013 році було зареєстровано 174 229 випадків домашнього насильства. Рада Європи працює з урядом України для виконання вимог Стамбульської конвенції. Конфлікт у Східній Україні підвищив ризик насильства щодо жінок²⁹.

28. Доступно за посиланням: www.osce.org/baku/110044?download=true.

29. Більше інформації доступно за посиланням: www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/9thOHCHRreportUkraine.pdf.

3. Неурядові організації (НУО)

Дослідники в країнах дослідження визначили наявність НУО, які працюють із проблемами жінок. Їхній вплив змішаний.

Національний дослідник повідомив, що у Вірменії співробітників і членів жіночих організацій та інших активістів у сфері прав жінок регулярно ображають словесно й погрожують їм. У 2013 році Жіночий ресурсний центр отримав анонімні смертельні погрози після заклику щодо прийняття законодавства про гендерну рівність. Жоден із цих випадків не було належним чином розслідувано до кінця року.

У Білорусі, хоча НУО й не відіграли значну роль у підвищенні громадської обізнаності в питаннях гендерної рівності, вони відіграють роль у приведенні держави до відповідальності за реалізацію політики гендерної рівності. Відповідно до аналізу гендерного сектору в Білорусі у 2014 році³⁰, найактивнішими суб'єктами в питаннях гендерної рівності в Білорусі є організації громадянського суспільства, зокрема, жіночі НУО. Загальні зусилля НУО заледве видимі чи почуті, і тим більше вони не мають впливу на громадську думку. Однак ці організації часто є єдиними позитивними суб'єктами, які піднімають питання значення гендерної рівності та підкреслюють необхідність для держави дотримуватися її зобов'язань у політиці гендерної рівності. Ці суб'єкти також контролюють, як певні гендерні питання вирішуються державою. Є 32 НУО, які працюють з гендерними питаннями. Існують деякі НУО, які займаються гендерними питаннями, але їхня діяльність менш публічна або якість інформації, яку вони надають, є сумнівною на думку деяких експертів. Правозахисні НУО в Білорусі не проявляють особливого інтересу до гендерних питань.

У Грузії є понад 200 НУО, що працюють над гендерними питаннями та проблемами жінок. Утім, активною є лише незначна їх кількість. У відповідь на вбивства жінок і насильство щодо жінок сотні жінок з усіх сфер зібралися разом, щоб створити Грузинський жіночий рух, в основному зосереджений на боротьбі з насильством щодо жінок. 25 листопада 2014 року Грузинський жіночий рух організував демонстрації протесту по всій Грузії, засуджуючи насильство щодо жінок. 8 березня 2015 року Грузинський жіночий рух організував мітинги, на яких вимагав більше жінок у парламенті.

У Молдові є кілька неурядових організацій, що працюють у галузі прав жінок, у тому числі у сфері насильства щодо жінок. З 2012 року уряд Молдови за підтримки донорів та вільного руху НУО почав працювати над питаннями гендерної рівності, щоб підштовхнути владу до схвалення поправки до закону, який впроваджував квоти щодо статі для кандидатів у парламент. Поправку було прийнято у квітні 2016 року. Рух НУО став платформою за гендерну рівність у 2015 році.

В Україні незалежний жіночий рух має глибоке коріння і зараз є добре розвиненим. Неможливо підрахувати кількість жіночих груп, але приблизно вони можуть налічувати 500. Вони активно працюють у сферах гендерної політики (участь

30. Доступно за посиланням: <http://eng.oecb.by/wp-content/uploads/2015/06/Analysis-of-Gender-Sector-in-Belarus.pdf>.

жінок у політиці, боротьба з дискримінацією, гендерна освіта, рух за мир, торгівля людьми та домашнє насильство). Жіночий рух зберігає колективну пам'ять організації про гендерні перетворення у різні періоди політичних змін. Він ініціював дискусії щодо квот для жінок і виступав за їхні права протягом минулого року. Лише у 2015 році парламент включив це в закон про місцеві вибори, хоча й без процедури правозастосування.

4. Внутрішньо переміщені особи (ВПО)

Через конфлікти в регіоні Грузія та Україна мають високий рівень ВПО. Існують різні розпорядження щодо того, чи мають вони виборчі права (див. розділ про виборчі системи далі).

У Грузії 6% населення належать до ВПО, з яких 86 774 – чоловіки та 102 865 – жінки.³¹ В Україні є приблизно 1 787 019 ВПО, з яких 57% становлять жінки і 43% – чоловіки.³² Азербайджан повідомляє про 597 000 ВПО без розподілу за статтю.³³

У 2005 році профілювання, виконане Норвезькою радою у справах біженців³⁴ разом із Державною міграційною службою під керівництвом Міністерства територіального управління та розвитку Республіки Вірменія, виявило, що впродовж конфлікту 1988-1994 років між Азербайджаном і Вірменією через Нагірний Карабах у Вірменії було переміщено 65 000 родин. Більшість із них повернулися до 2005 року, коли близько 8 399 ВПО досі проживали в переміщенні. Дані з розбивкою за статтю недоступні. Не вдалося знайти даних щодо ВПО в Білорусі та Молдові.

Профілювання Норвезької ради у справах біженців – єдине доступне джерело даних про ВПО у Вірменії. Інших досліджень, які б дозволили підрахувати поточну кількість ВПО, не було: ні влада, ні громадянське суспільство, ні міжнародні організації не вживали заходів щоб перевірити більш нещодавні дані. Кількість населення у 2005 році становила 3 219 200 осіб³⁵, що означає 0,3% ВПО.

5. Громадяни, які проживають за кордоном

Згідно з даними ООН, у Молдові близько однієї третьої робочої сили мігрували на постійній чи тимчасовій основі впродовж останнього десятиліття.³⁶

У Грузії, згідно з переписом населення у 2014 році, 88 541 грузинських громадян живуть за кордоном (з яких 40 182 – чоловіки, а 48 359 – жінки).

31. Відповідно до останнього перепису населення, проведеного Державним управлінням статистики Грузії у 2014 році. Дані доступні за посиланням: <http://census.ge/ge/results/census>.

32. Дані з урядового веб-сайту, опубліковані 30 травня 2016 року: Доступно за посиланням: www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249069737&cat_id=244277212.

33. Джерело: www.internal-displacement.org/europe-the-caucasus-and-central-asia/azerbaijan/2014/azerbaijan-after-more-than-20-years-idps-still-urgently-need-policies-to-support-full-integration/.

34. Доступно за посиланням: www.internal-displacement.org/europe-the-caucasus-and-central-asia/armenia/figures-analysis.

35. Статистичний щорічник Вірменії, Державна служба статистики Республіки Вірменія, 2006 р., доступно за посиланням: <http://armstat.am/en/>.

36. Доступно за посиланням: <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/presscenter/stories/making-the-most-of-migration-in-moldova.html>.

У 2015 році 11,50% усіх громадян України проживали за межами своєї країни походження.

У 2012 році 221 846 громадян Вірменії проживали за кордоном, що відповідно становило 6,8% від загальної чисельності населення, що проживає у Вірменії. За даними Центру міграційної політики, профіль вірменів за кордоном є гендерно збалансованим (чоловіків: 47,5%, жінок: 52,5%).³⁷

Стосовно Білорусі та Азербайджану не вдалося знайти достовірних даних.

6. Національні меншини

Інформації про національні меншини з розбивкою за статтю не було або за наявності повідомлені цифри були відносно малими. Найбільшими показники були в Білорусі, де 8,3% населення є росіянами; у Молдові 8,3% є українцями, у Грузії – 4,5% вірмен, а в Азербайджані – 8,4% вірмен. Було важко звітувати про ситуацію в Україні, оскільки останній перепис населення проводився у 2001 році. У деяких країнах серед населення є роми, однак дані про них були неточними, оскільки у ромів часто немає документів.

7. Соціальні мережі

Використання соціальних мереж зростає в усіх країнах, але залишаються чіткі відмінності між їх використанням у міській та сільській місцевостях. Серед користувачів існує також істотна вікова різниця.

Дослідники повідомили, що загалом вони ще не відігравали істотної ролі у виборах.

Дослідник із Вірменії повідомив, що соціальні мережі ефективно використовувались опозиційними партіями та ще не вважалися більшістю населення надійним джерелом інформації, однак ця ситуація змінюється.

Двоє респондентів з Азербайджану використовували соціальні мережі у своїх кампаніях. Одна з них назбирала підписників у соціальній мережі, щоб донести своє повідомлення, і завантажила відео в рамках своєї кампанії.

Стереотипи та ставлення

1. Інформація від респондентів

Усі дослідники визначили негативні стереотипні погляди та припущення про ролі жінок як основних перешкод до їхньої участі в політиці.

Під час опитування 21 із 53 респондентів згадали про стереотипне ставлення як основну перешкоду для участі в політичному процесі. Це включало тих, кого обрали на національному законодавчому, місцевому адміністративному рівні

37. Джерела: державна статистика (переписи населення, реєстри населення, реєстри для іноземців тощо), доступно за посиланням: www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Armenia.pdf.

в маленьких містечках, селах і великих містах, а також тих, хто був неуспішним. Опитування включало колишніх членів парламенту і жінок з усіх країн дослідження.

Деякі цитати дуже промовисті:

- ▶ «Коли я була у від'їзді, чоловіки організували мітинг, кажучи: «Ми не можемо дозволити, щоб жінка керувала нашою громадою, ми повинні згуртуватися та підтримати чоловіка». Вірменія
- ▶ «Я попросила свого опонента провести зі мною дебати, однак відповідь була: «Я ніколи не веду дебати та не обговорюю речі з жінками». Вірменія
- ▶ «Виборці сказали мені повернутися на кухню й обслуговувати свого чоловіка». Вірменія
- ▶ «Мій опонент сказав: «Що може зробити жінка?» Чоловіки краще знають проблеми та рішення до них». Молдова
- ▶ «Мені довелося подолати ставлення, що неприйнятно, щоб містом керувала жінка». Грузія
- ▶ «Було багато пліток і людей, які казали мені повернутися на кухню й готувати борщ». Україна

Для однієї з респонденток це стало перешкодою для проведення кампанії.

- ▶ «Я почувалася ніяково, коли розмовляла з незнайомими людьми; чоловіків більше поважають; я не хотіла чути неприємні слова». Вірменія

Молоді жінки повідомили про дискримінацію через їхній вік, а також стать, а одна жінка-депутатка сказала:

- ▶ «Співробітники парламенту не визнавали в мені народного депутата, оскільки я молода жінка». Україна

Кілька респондентів згадали про додатковий тиск на їхні сім'ї через їх балотування на виборах.

- ▶ «Спостерігався підвищений інтерес до моєї родини, з чоловіками не так». Грузія

Навіть після обрання декілька респондентів згадали, що їм потрібно було працювати дуже важко, щоб донести свої погляди.

- ▶ «Мені треба добре подумати, перш ніж сказати щось, оскільки хтось точно переб'є мене». Грузія
- ▶ «Чоловіки не розмовляють із вами, вони розмовляють з іншими чоловіками». Україна
- ▶ «Часто чоловіки скликають засідання та вирішують питання політики, але мене не запрошують». Україна

Одна респондентка вважала, що важливо розвіяти припущення про жінок, які перебувають на політичній посаді.

- ▶ «Жінки не підтримують одна одну, вони бачать себе «винятковими» жінками з «надзвичайними» здібностями чи вдачею; нам потрібно розвіяти це сприйняття й бути солідарними одна з одною». Молдова

Утім, існує низка доказів, що це ставлення змінюється. Одна респондентка зазначила:

- ▶ «Коли я вперше балотувалася на виборах, було багато коментарів про те, що як жінка я була нездатна керувати. Коли я балотувалася вдруге, запитання були про мою історію та мою програму». Грузія

2. Вивчення громадської думки

У всіх країнах дослідження, за винятком Азербайджану, було проведено дослідження з вивчення громадської думки про жінок. У деяких випадках немає доказів того, що ставлення респондентів щодо жінок у суспільстві змінюється, випереджаючи діяльність політиків.

Вірменія

Опитування Вірменського гендерного барометра (Armenian Gender Barometer) 2015 року³⁸ показало, що 60% респондентів вважають, що чоловіки та жінки у вірменському суспільстві нерівні. П'ятдесят п'ять відсотків вважають, що це через низький рівень обізнаності про права жінок у суспільстві.

Чоловіки більше цікавляться політикою, ніж жінки, однак на останніх виборах голосувало більше жінок.

Білорусь

У 2010 році Незалежний інститут соціально-економічних і політичних досліджень (HSEPS) провів опитування щодо ставлення білорусів до жінок у політиці. Дослідження виявило, що 55,6% респондентів були проти жінок-кандидаток на пост президента, хоча молодше населення й особи з вищим рівнем освіти були більш схильні підтримати жінку-кандидатку в президенти.³⁹

У 2011 році Дослідження Світових Цінностей (World Values Survey)⁴⁰ показало, що 76,1% чоловіків і 55,9% жінок думали, що чоловіки кращі політичні лідери, ніж жінки.

У 2014 році під час іншого дослідження HSEPS респондентів запитували, чи достатньо жінок у парламенті. Було виявлено, що 27,2% були задоволені ситуацією, у той час як 8% думали, що потрібно прийняти закон, щоб збільшити ці показники.

Грузія

Кавказький барометр (Caucasus Barometer) «Ставлення до гендерних питань у Грузії у 2014 році»⁴¹ виявив, що сімейні обов'язки розглядаються як найбільша перешкода для участі жінок у політиці – на це вказали 28%.

38. Доступно за посиланням: www.yasu.am/files/Gender%20Barometer.Armenia.English.pdf.

39. Доступно за посиланням: www.iiseeps.org.

40. Доступно за посиланням: www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp.

41. Доступно за посиланням: <http://caucasusbarometer.org/en/no2014ge/HNASIZE/>.

У відповідь на запитання: «У Грузії жінки не так добре приймають рішення, як чоловіки»:

- ▶ 74% опитаних відповіли «цілком погоджуюся» або «погоджуюся».
- ▶ 51% респондентів відповіли «погоджуюся» або «цілком погоджуюся» на твердження, що чоловіки перешкоджають жінкам брати участь у політиці.
- ▶ 39% вважають, що політики надто мало говорять про права жінок – 37% погодились, що це правда, а 2% – сказали, що забагато.
- ▶ 64% респондентів підтримують впровадження Грузією обов'язкових квот у парламенті з метою збільшення участі жінок.

Дослідження Національного демократичного інституту громадської думки в Грузії, проведене у 2014 році⁴², виявило, що 68% опитаних підтримують обов'язкові квоти в парламенті для збільшення участі жінок.

Молдова

Ставлення до жінок як лідерів і обраних представників поступово змінюється.

Гендерний барометр Молдови показав у 2006 році⁴³, що 50% опитаних вважали, що чоловіки більш здатні бути лідерами, ніж жінки. До 2014 року цей показник упав до 20%.

У відповідь на запитання, кому віддавали перевагу для обрання до місцевих органів влади: відсоток для чоловіків упав із 28,6% у 2006 році до 22,1% у 2015 році, а для жінок він піднявся з 8,6% у 2006 році до 14,8% у 2015 році. Із респондентів, опитаних у 2015 році, 62,3% думали, що стать не має значення.

Україна

Національний демократичний інститут провів дослідження у 2015 році⁴⁴, розглядаючи ставлення до участі жінок у політиці в Україні, зосередившись на місцевих виборах у жовтні 2015 року.

На запитання, якими були причини меншої кількості жінок у політиці, 76% респондентів погодились, що це тому, що політичні партії частіше висувають чоловіків, ніж жінок, і 60% не погодились з тим, що кваліфікованих жінок для виборної посади недостатньо. Стать кандидатів була важливою лише для 4% респондентів, а найважливішим питанням була чесність кандидата.

Майже кожний респондент сказав, що не відчував негативного ставлення до кандидатів жіночої статі. Це було перевірено шляхом показу випадково згенерованої фотографії кандидатів чоловічої чи жіночої статі з тією ж інформацією та запитанням, наскільки вірогідно респондент би проголосував за цю людину. Не було істотної відмінності в рейтингах для фотографій чоловіків або жінок.

42. Доступно за посиланням: https://www.ndi.org/files/NDI%20Georgia_October%202014_Gender%20poll_Public%20ENG_Final_0.pdf.

43. Гендерний барометр: Дослідження громадської думки в Молдові, Кишинівський інститут державної політики, Молдова. Доступно за посиланням: <http://www.ipp.md/lib.php?l=en&idc=156>.

44. Доступно за посиланням: www.ndi.org/ukraine-gender-research-2016.

3. ЗМІ

Більшості опитаних не довелося мати справу із засобами масової інформації під час своєї кампанії. Утім, деякі респондентки, які мали декілька мандатів, відчували, що встановили добрі відносини зі ЗМІ.

У той же час опитані жінки повідомили про деякі труднощі і непродуктивний досвід під час свого співробітництва зі ЗМІ.

- ▶ Вони почувалися виключеними, оскільки не мали ресурсів, щоб заплатити за висвітлення засобами масової інформації.
- ▶ На їхню думку, ЗМІ не були зацікавлені в місцевих виборах.
- ▶ Їх запитували про сімейні обставини, і вони не вважали, що це запитання ставили кандидатам чоловічої статі.
- ▶ Вони постали перед викликом балотуватися на посаду як жінка.

Дослідник із Вірменії дійшов висновку, що існувало переконання, що жінки використовувалися партіями для появи на телебаченні, якщо потрібно було донести негативне повідомлення.

Було мало доказів того, що засоби масової інформації в будь-якій із країн дослідження відіграли позитивну роль у боротьбі зі стереотипним ставленням до жінок.

Короткий виклад результатів

- ▶ Існують глибокі та переважаючі стереотипні погляди й культурне ставлення щодо того, яку роль жінки повинні відігравати в суспільстві. Від жінок очікується догляд за домом і родиною, а чоловіки розглядаються як годувальники й особи, що приймають рішення. Це має наслідки для жінок, які бачать себе на політичній посаді, або на тих, хто їх вибирає як кандидатів, і на виборців.
- ▶ Жінки перебувають у не вигідному становищі в економічному житті. Вони мають менше шансів для участі в ринку праці, ніж чоловіки. Частка участі жінок у ринку праці впала в усіх країнах дослідження, за винятком Азербайджану.
- ▶ Жінки мають нижчий рівень доходів, ніж чоловіки (цей показник вимірюється на основі приблизного валового національного доходу). Розрив між доходом жінок і чоловіків зазвичай більший у країнах дослідження, ніж у європейських країнах із найвищим рівнем жінок у парламенті.
- ▶ Жінки страждають від гендерної сегрегації у сфері зайнятості, працюючи у сфері державних послуг, як-от у галузі освіти й охорони здоров'я, які менш оплачують.
- ▶ Жінки все ж займають керівні посади у всіх країнах, дослідження, але немає даних щодо рівня керівництва, яким вони займаються.
- ▶ Хоча жінки більш імовірно мають вищу освіту, ніж чоловіки, вони не займають посади в центральних органах влади в тих же пропорціях.

- ▶ У Вірменії та Білорусі немає спеціальних законів проти насильства щодо жінок. Якщо спеціальний закон і є, мало жертв жіночої статі готові повідомити про це, небагато справ розслідується та перебуває у провадженні органів кримінальної юстиції.
- ▶ У деяких країнах, наприклад у Молдові, Грузії й Україні, жіночі НУО тісно співпрацюють із політиками, лобіюючи та запроваджуючи квоти й позитивні заходи для збільшення представництва жінок у політиці.
- ▶ Нові ЗМІ дедалі частіше стають джерелом інформації для громадян, і це починають використовувати політичні представники.
- ▶ Недоступна розбита за статтю інформація щодо внутрішньо переміщених осіб, національних меншин і громадян, які проживають за кордоном.
- ▶ Жінки, опитані в рамках дослідження, а також дослідники найчастіше згадували стереотипні погляди та домінуючі культурні припущення як істотні перешкоди, що перешкоджають участі жінок у політиці.
- ▶ Стереотипне ставлення проявлялося не лише в поглядах виборців, але часто й у поглядах опонентів і навіть політичних колег.
- ▶ Існують позитивні знаки прогресу на основі досліджень щодо ставлення в різних країнах. Ставлення до жінок, як осіб, що не здатні приймати рішення, а тому непридатні займати політичну посаду, змінюється. Молоді люди найменш схильні вважати, що жінки нездатні бути політиками, і вони неминуче стають більшістю виборців.
- ▶ Дослідження, проведене НДІ в Україні, демонструє, що виборці більш стурбовані особистими якостями людини, її політичними поглядами та кваліфікацією, ніж статтю.
- ▶ Було мало доказів того, що засоби масової інформації в будь-якій із країн дослідження відіграли позитивну роль у боротьбі зі стереотипним ставленням до жінок.

В. ПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ

Політичні системи

Вірменія є Республікою. Президент є главою держави й обирається шляхом прямого голосування. Національні збори обирають на п'ять років: 50 членів обираються в одномандатних округах, а 41 обираються на основі системи пропорційного представництва.

Азербайджан має президентську систему. Президент є главою держави й обирається шляхом прямого голосування кожні п'ять років. Прем'єр-міністр, міністри Кабінету Міністрів і голови центральних виконавчих органів призначаються президентом та затверджуються Національними зборами. Національні збори складаються зі 125 місць, на які депутати обираються шляхом прямого голосування за мажоритарною системою.

Білорусь є президентською республікою із главою держави, який обирається шляхом прямого голосування. Національні збори складаються зі 110 членів у

палаті представників і 64 членів у нижній палаті. Рада міністрів на чолі з прем'єр-міністром і п'ятьма депутатами й іншими посадовцями, яких не потрібно обирати, призначаються Президентом.

Грузія є демократичною республікою. Президент обирається шляхом прямого голосування. Парламент налічує 150 членів: 77 із них обираються за партійними списками, 73 – за мажоритарною системою.

Молдова – парламентсько-представницька демократична республіка. Парламент – вищий орган. Він складається зі 101 члена, які обираються шляхом пропорційного представництва з партійних списків. Відповідно до нещодавнього рішення Конституційного суду Молдови⁴⁵, очікується, що президент обирається шляхом прямого голосування громадянами. Перші за 16 років вибори шляхом прямого голосування заплановані на 30 жовтня 2016 року.

Україна має парламентсько-президентську систему. Президент обирається шляхом прямого голосування; якщо жоден кандидат не отримує більше 50% голосів у першому турі, тоді два кандидати з найбільшою кількістю голосів переходять до другого туру. У Верховній Раді 450 депутатів, які обираються за змішаною системою: через пропорційне представництво за партійними списками й в одномандатних виборчих округах.

Політичні партії

У цьому розділі дослідження розглянуто внутрішню партійну організацію вибраних партій, зокрема, чи є жінки в керівних органах або організаціях, які мають вплив на політику, чи партії вжили конкретні заходи та якщо так, чи призвели вони до збільшення чи іншої зміни в показниках кількості жінок-кандидаток і обраних представниць.

Інформація була доступна не для всіх аспектів і не для всіх країн.

Партії, що брали участь на останніх виборах

Таблиця 12: Кількість і тип політичних партій, які брали участь в останніх виборах у законодавчі органи

Країна	Політичні партії
Вірменія	9 партій зареєстровано для участі в останніх виборах
Азербайджан	11 партій (3 опозиційні групи відкликали своїх кандидатів напередодні виборів)
Білорусь	8 партій (з 15 зареєстрованих)
Грузія	16 (15 партій і 1 блок)
Молдова	20 партій (лише 5 пройшли прохідний бар'єр)
Україна	52

45. Доступно за посиланням: www.constcourt.md.

Таблиця 13: Кількість і тип політичних партій, які брали участь в останніх місцевих виборах

Країна	Політичні партії
Вірменія	Місцеві вибори відбуваються шляхом самовисування; кандидатам не потрібно повідомляти свою партію, але більшість кандидатів належать до 5 найбільших партій
Азербайджан	30 партій; 74% обраних на місцевому рівні мають партійну приналежність, але лише 59% висувуються від 8 політичних партій
Білорусь	Кандидати на місцевих виборах не висувуються від політичних партій, хоча деякі є їхніми членами
Грузія	24 виборчих суб'єкти
Молдова	43, що мають право бути обраними; 21 партія й один блок узяли участь і лише 9 партій і 1 блок отримали принаймні одного обраного мера
Україна	142

Внутрішня організація партії

Видиме лідерство жінок може захопити більше жінок зробити крок уперед і стати членом політичної партії й мати вплив на її політику.

Таблиця 14: Жінки на позиції лідера чи заступниці лідера партії (щонайбільше 5 політичних партій представлено в законодавчому органі)

Країна	Жінки на керівних посадах
Вірменія	Голова партії «Процвітаюча Вірменія» Заступниця голови партії «Верховенство права»
Азербайджан	Жодна з партій не очолюється жінкою Перша леді є заступницею голови партії «Новий Азербайджан», очолюваної президентом
Білорусь	Немає
Грузія	Член блоку «Грузинська мрія» та Республіканської партії мають жінку-лідера
Молдова	5 жінок із 29 є заступницями лідерів
Україна	Один лідер партії «Батьківщина»

Таблиця 15: Жінки у найвищому виконавчому органі партії

Країна	Відсоток жінок у найвищому виконавчому органі
Вірменія	5-10%
Азербайджан	40% у партії демократичних реформ Азербайджану 15% у партії «Новий Азербайджан» 10% у партії «Народний Фронт Азербайджану»
Білорусь	Немає інформації
Грузія	16% у Єдиному національному русі Грузії 1 жінка в блоці «Грузинська мрія» 33% - Республіканська партія
Молдова	До 10%
Україна	12% у блоці «Солідарність» 30% у Народному фронті 15% у партії «Батьківщина»

Таблиця 16: Партійні правила щодо жінок у найвищому виконавчому органі, наприклад, зарезервовані місця

Країна	Правило
Вірменія	Немає
Азербайджан	Немає в найбільших партіях; лише одна партія, яка вийшла з перегонів напередодні виборів, має 25% квоту жінок у всіх керівних органах
Білорусь	Немає
Грузія	Республіканська партія заявила, що підтримує квоти щодо статі в партії, але немає процедур їх реалізації
Молдова	Так, як правило, президент партії «Жіночі групи»
Україна	Немає

У дослідження включено мало жінок-лідерів і заступниць лідерів партій.

Незважаючи на ці низькі цифри, кілька партій мають спеціальні заходи для збільшення участі жінок. Республіканська партія в Грузії має відповідну політику, але її ще потрібно реалізувати на практиці, а в Молдові президент партії «Жіночі групи» зазвичай входить до виконавчих органів.

Таблиця 17: Підгрупи для жінок і чи мають вони якісь особливі права

Країна	Підгрупи для жінок	Конкретні ролі або права
Вірменія	Так, усі партії мають жіночі підгрупи	Жодного впливу на партійне керівництво або залучення в планування політики партії
Азербайджан	Усі партії мають жіночі ради або жіночі відділення	Можуть надсилати делегатів на з'їзди партії
Білорусь	Ні	Немає інформації
Грузія	Єдиний національний рух має жіноче крило Республіканська партія планує сформувати	Ніяких конкретних прав
Молдова	Так, як правило жіночі організації в рамках політичних партій мають дуже мало влади	Мають зарезервовані місця в найвищому виконавчому органі
Україна	Ні	Немає інформації

Якщо жіночі організації існують, вони мають незначну владу або вплив на політику.

Відбір кандидатів

Політичні партії вибирають кандидатів, які представлятимуть їх і матимуть повноваження заохочувати інших осіб робити це. Навіть якщо немає законодавства про квоти щодо жінок, які повинні бути включені в списки кандидатів, або фінансових стимулів для заохочення більшої кількості жінок (див. нижче в наступному розділі), політичні партії можуть ужити добровільні заходи для заохочення більшої кількості жінок-кандидаток і отримати більше обраних жінок.

1. Вибори в законодавчі органи

Таблиця 18: Спеціальні механізми для представництва жінок у відборі кандидатів (наприклад, вимога щодо мінімальної кількості жінок-кандидаток або жінок на початку партійних списків) і відсоток жінок-кандидаток на останніх виборах до законодавчих органів

Країна	Спеціальні заходи	Відсоток жінок-кандидаток	Відсоток місць кожної партії після виборів
Вірменія	Законодавча квота (див. нижче)	Процвітаюча Вірменія: 17%, Партія «Спадщина»: 18%, Вірменський Національний Конгрес: 19%, Вірменська Революційна Федерація: 17%, Демократична партія Вірменії: 20%, Вірменська Комуністична партія: 20%, Республіканська партія Вірменії: 16%, Партія «Об'єднані вірмени»: 21%, Верховенство права: 18%	Немає інформації
Азербайджан	Немає	Нова партія Азербайджану: 20% Партія солідарності громадян: 12% Народний Фронт Азербайджану: 23% Демократичні реформи Азербайджану 15% Партія «Рух за Національне відродження»: 6%	Новий Азербайджан Громадянська солідарність: 0%, Народний Фронт Азербайджану: 0%, Демократичні реформи: 0%, Партія «Рух за Національне відродження»: 0%
Білорусь	Немає	Від 0,2% у білоруській соціально-спортивній партії до 16% у Ліберально-демократичній партії	Немає інформації
Грузія	Республіканська партія заявила про підтримку 30% квоти для жінок на початку пропорційного партійного списку	Дві основні партії мають найменшу кількість жінок у їх пропорційних партійних списках Єдиний національний рух: 3 жінки в топ-10 Блок «Грузинська мрія»: одна жінка у першій 10	Єдиний національний рух: 11% Блок «Грузинська мрія»: 13%
Молдова	Демократична партія Ліберально-демократична партія, Ліберальна партія і «Наша партія» запровадили мінімальну квоту в розмірі 30%	30%	Ліберальна партія: 13% Демократична партія: 21% Ліберально-демократична партія: 17% Комуністична партія: 33% Партія соціалістів: 20%

Україна	Немає	Блок «Солідарність»: 24% Народний Фронт: 19% Партія «Батьківщина»: 29% Самопоміч: 34% Радикальна партія: 14%	Блок «Солідарність»: 12% Народний Фронт: 15% Партія «Батьківщина»: 26% Самопоміч: 31% Радикальна партія: 14%
---------	-------	--	--

Немає чіткого взаємозв'язку між часткою жінок-кандидаток і обраними, як це часто буває з меншими партіями, які прийняли відповідну політику, або як у випадку Молдови, коли партії побажали отримати збільшення фінансових стимулів, запропонованих тим, що прийняли добровільні квоти. Аналогічним чином у Грузії існування фінансових стимулів не призвело до вибору більшої кількості жінок як кандидаток або їх обрання.

2. Адміністративні (місцеві вибори)

Усі опитані дослідниками партії також висували кандидатів на місцевих виборах. Виняток становить Вірменія, де кандидати не є партійними політиками, але більшість із них є членами партії, і Білорусь, де політичні партії висувують кандидатів, щоб вони могли розмовляти з людьми під час кампанії, але відкликають їхні кандидатури, оскільки не вважають, що вибори «справедливі».

Партії в країнах дослідження не мають правил або специфікацій щодо представництва жінок у своєму виборі кандидатів до місцевих рад. Винятком є Молдова, де три партії запровадили добровільну квоту в розмірі 30% (див. таблицю 18 вище), але це не було впроваджено на місцевому рівні.

Таблиця 19: Партійні місця, що займають жінки на адміністративному рівні

Країна	Відсоток партійних місць, які займають жінки, на місцевому рівні
Вірменія	Немає інформації
Азербайджан	Нова партія Азербайджану: 40% Партія солідарності громадян: 20% Народний Фронт Азербайджану: 0% Партія «Демократичні реформи Азербайджану»: дані недоступні Рух за Національне відродження: дані недоступні
Білорусь	Немає інформації
Грузія	Немає інформації
Молдова	Немає інформації
Україна	Регіональний рівень – Блок «Солідарність»: 9% Партія «Батьківщина»: 13% Самопоміч: 29%

Партійна політика щодо питання жінок

Жінки більш схильні брати участь у політичному житті, якщо вони відчувають, що їхні питання та турботи вирішуються чи вважаються важливими. Хоча ті ж самі питання включено в партійних маніфестах чи програмах, вони не надто зосереджуються на закликах партії до виборців.

Таблиця 20: Партійна політика щодо жінок на останніх виборах

Чи партія мала в останньому виборчому маніфесті політику щодо цих питань?						
	Вірменія	Азербайджан	Білорусь	Грузія	Молдова	Україна
Насильство щодо жінок і дівчат	Ні	Так	Ні	Ні	Так	Ні
Представництво жінок	Ні	Так	Ні	Ні	Так	Ні
Боротьба з дискримінацією	Ні	Так (3 з 5)	Ні	Ні	Ні	Ні
Сексуальні та репродуктивні права	Ні	Так (2 з 5)	Ні	Ні	Ні	Ні
Баланс між роботою й особистим життям	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні
Участь на ринку праці	Ні	Так (3 з 5)	Ні	Так, але не спеціально для жінок	Так	Ні
Жіноче здоров'я	Ні	Так (4 із 5)	Ні	Ні	Так	Ні
Доступ до освіти	Ні	Так	Ні	Так, але не спеціально для дівчат	Так	Ні

Дослідники прокоментували це питання наведеним нижче чином.

У Вірменії жодна з партій, що взяли участь в останніх виборах, особливо не торкнулася згаданих питань. Усі вони згадували освіту й охорону здоров'я загалом, іноді говорили про жінок; однак жодна з партій конкретно не наголосила на цих пунктах і не вживає заходів і дій для їх відстоювання (у тому числі жіночі партії) з метою пропагування та захисту прав жінок.

Виборчі маніфести в Молдові не сприймаються серйозно – організації громадянського суспільства намагаються уважно аналізувати передвиборчі обіцянки. Виборчі програми загальні, у них неможливе межує з фантастичним, вони сповнені обіцянками, як-от підвищення заробітної плати, виділення 16% ВВП на освіту, збільшення пенсій тощо. Конкретні обіцянки щодо гендерної рівності не спостерігаються.

Висвітлення жінок-кандидаток або їх політики засобами масової інформації

Під час виборчих кампаній жінки не надто висвітлюються в ЗМІ. Така відсутність видимості жінок-кандидаток і жінок, що виступають від імені політичних партій, означає, що жінки й далі розглядаються радше як виняток, а не як правило.

Дослідників запитували, чи жінки говорили від імені політичних партій у ЗМІ під час останніх виборів.

Вірменія

Так. Депутати жіночої статі від партій мали доступ до ЗМІ, однак зазвичай їхня роль полягала в донесенні складних повідомлень громадськості, у той час як лідери партії, всі з яких були чоловіками, здебільшого з'являлися в ЗМІ, щоб донести виборцям позитивні повідомлення.

Азербайджан

Ні. В останніх парламентських виборах для кандидатів не було виділено безкоштовного ефірного часу, були опубліковані лише поодинокі інтерв'ю (переважно на основі власної ініціативи).

Жінкам, у яких брали інтерв'ю, не сподобалось акцентування уваги на їхніх сімейних обставинах. Як сказала одна респондентка:

«Спостерігався підвищений інтерес до моєї родини, з чоловіками так не було».

Жінки також відчували, що вони були в не вигідному становищі зі ЗМІ, якщо в них не було грошей.

Одна респондентка зазначила:

«Засоби масової інформації хотіли розмовляти лише з олігархами».

Однак деякі респондентки вважали, що мають хороші відносини з пресою. Це було особливо характерно для тих, хто балотувався вдруге або більше й мав час і можливість зав'язати контакти.

Білорусь

Так (детальної інформації не було надано).

Грузія

Так. Жінки, які говорили від імені партії в ЗМІ, не були винятком. Однак для аналізу шаблону не проводилося досліджень.

Молдова

Так. На телевізійних дебатах відсоток жінок становив 12,4% порівняно із 30,5% жінок у списках кандидатів. Із 71 дебатів, які моніторилися, жінки-кандидатки брали участь лише в 16.

Україна

Так. Не однозначно – у деяких випадках від імені партії говорять чоловіки та жінки.

Профіль жінок-кандидаток і обраних жінок

У дослідженні було зроблено спробу зібрати інформацію про профіль жінок-кандидаток і обраних жінок. Це означало ранг у політиці (чи займали вони політичну посаду раніше), задекларований дохід, вік, чи були вони членами етнічних меншин, їхню освіту та професію. Інформація не була широко доступною або її було важко зібрати, зважаючи на часові рамки дослідження.

Доступна інформація свідчить про те, що переважна більшість обраних жінок і чоловіків мають вищу освіту: 100% у Вірменії, Азербайджані та Білорусі й 97% чоловіків і 98% жінок в Україні.

Таблиця 21: Кандидати (законодавча влада)

	Молдова			Україна			Грузія		
	Усього	Ч	Ж	Усього	Ч	Ж	Усього	Ч	Ж
Усього	1 885	1 310	575	6 339	5 099	1 240	2 742	1 954	788
Від партії	1 881	1 306	575	4 403	3 450	953	2 313	1 584	729
Незалежні	4	4	0	1 936	1 649	287	429	370	59

	Вірменія			Азербайджан		
	Усього	Ч	Ж	Усього	Ч	Ж
Усього	1 164	950	214	767	626	141
Від партії	1 164	950	214			
Незалежні						

Інформації з Білорусі не було.

Таблиця 22: Обрано (законодавча влада)

	Молдова			Україна			Грузія		
	Усього	Ч	Ж	Усього	Ч	Ж	Усього	Ч	Ж
Усього	101	80	21	422	371	51	150	132	18
Від партії	101	80	21	327	276	51	77	66	11
Незалежні				95	95		73	66	7

	Вірменія			Азербайджан			Білорусь		
	Усього	Ч	Ж	Усього	Ч	Ж	Усього	Ч	Ж
Усього	131	117	14	125	104	21	110	80	30
Від партії				83	70	13	5	3	2
Незалежні				42	34	8	105	77	28

Таблиця 23: Відсоток жінок-кандидаток і обраних (законодавча влада)

Країна	Кандидати %		Обрані %	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Вірменія	82	18	90	10
Азербайджан	82	18	84	16
Білорусь	Немає інформації	Немає інформації	73	27
Грузія	72	28	88	12
Молдова	70	30	80	20
Україна	81	19	88	12

Вірменія має найнижчий відсоток обраних жінок, а Білорусь - найвищий. Молдова має найвищий відсоток жінок-кандидаток.

Таблиця 24: Голови та заступники голів комісій/комітетів

	Молдова		Україна		Грузія		Білорусь	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Голови/керівники	3	6	7	21	1	14	2	11
Заступники	1	13	2	1	7	37	13**	23*

* у 13 комісіях

** у 7 комісіях

Інформація про жінок і чоловіків, які займають посади в законодавчому органі, свідчить, що жінки посідають мало посад голів і заступників голів комітетів. У нас немає інформації щодо посад, які жінки займають у комісіях/комітетах, і чи мають вони ключові обов'язки, як-от вирішення юридичних питань, економічна політика чи захист.

Фінанси

Хоча дослідники й опитані визначили стереотипні погляди та припущення про жінок, що є найбільшими перешкодами для їхньої участі в політичному житті, фінанси чи їх відсутність також були серйозною проблемою для жінок.

Щоб проводити кампанію, потрібні гроші, і навіть якщо кандидати балотуються як члени політичних партій, отриманого від партії фінансування було недостатньо, щоб оплатити кампанію. Для незалежних кандидатів вартість депозиту для висування своєї кандидатури була зависокою на додачу до вартості самої кампанії.

Один дослідник зазначив, що жінки заробляють гроші на свою родину, а не на власні витрати, а політичні кампанії вважаються саме такими витратами.

Більшість опитаних жінок працювали у сфері освіти, як на рівні шкіл, так і на рівні університетів, у сфері медицини, у неурядових організаціях і журналістиці. Ці сектори малооплачувані, тому в жінок менше шансів мати заощадження, які можна використати на фінансування кампанії.

Одній колишній членкині парламенту довелося просити грошей на все й навіть тоді:

«Члени партії дивилися на неї з погордою, оскільки їй довелося просити гроші».

Відсутність фінансової підтримки була основною причиною, яку вказували жінки, коли говорили про причину неможливості повторного балотування. Вони також відчували, що оскільки вони не могли вкласти в кампанію кошти, їх не вибирали на переможні посади чи не розміщували на переможних позиціях у партійних списках.

Короткий виклад результатів

- ▶ Лише три політичні партії в дослідженні мали жінок-лідерів; у семи жінки були заступницями. Відсоток жінок у найвищих виконавчих органах коливається від 40% в одній партії в Азербайджані до 5-10% у Вірменії. Це означає, що дуже мало жінок буде достатньо висвітлено в ЗМІ чи залучено до розробки політики.
- ▶ Коли інформація є, більшість партій мають підгрупи для жінок, але в них невисокий статус або вплив на політику.
- ▶ Політичні партії, які розглядалися в дослідженні, здебільшого не вживали заходів для збільшення кількості жінок.
- ▶ В Азербайджані та Молдові деякі партії мали політику щодо проблем жінок; в інших країнах не було спеціальної політики щодо таких проблем, як насильство щодо жінок.
- ▶ Жінки не дуже добре висвітлювалися в пресі, виступаючи від імені політичних партій.
- ▶ Кілька партій добровільно впровадили 30% квоту щодо жінок-кандидаток. Однак, оскільки це були менші партії, це не мало значного впливу на відсоток позицій, зайнятих жінками. Ці квоти не застосовуються на місцевому рівні.
- ▶ У Грузії політичним партіям, які досягають порогу 30% жінок-кандидаток надається фінансовий стимул. Однак це не призвело до більшої кількості

обраних жінок, оскільки цю політику прийняли лише менші партії, які мають мало шансів на успіх на виборах.

- ▶ Чіткі та прозорі механізми для вибору кандидатів від партій зменшили б залежність жінок від того, щоб про них дізналися завдяки участі в партії, перш ніж їхню кандидатуру могли б висунути в кандидати.
- ▶ Жінки-кандидатки й обрані жінки мали вищу освітню кваліфікацію.
- ▶ У всіх країнах дослідження спостерігається низький рівень обраних жінок на законодавчому рівні.
- ▶ Інформація про вік, задекларований дохід, професію чи етнічне походження кандидатів була недоступна.
- ▶ Навіть за умови обрання, жінки мають мало шансів обійняти посади голів комісій чи комітетів: 3 з 6 в Молдові; 7 із 12 в Україні; 1 з 4 у Грузії; 2 з 11 в Білорусі. Інформації про повноваження очолюваних жінками комітетів/комісій не було.
- ▶ Відсутність фінансування для обрання та фінансування для проведення кампанії – основна перешкода для представництва жінок у політиці.

С. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

Міжнародні зобов'язання

Усі країни дослідження підписали або погодились бути юридично зобов'язаними положеннями Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW)⁴⁶. Згідно зі статтею 2 цієї конвенції, цим вони зобов'язалися включити принцип рівності жінок і чоловіків у свої державні конституції та забезпечити практичну реалізацію принципу шляхом ухвалення відповідного законодавства та іншими засобами. Держави-підписанти зобов'язані готувати регулярні звіти комітету ООН про прогрес, досягнутий в питаннях рівності для жінок. Ці звіти є дієвим механізмом для НУО висвітлити та підняти питання недостатнього прогресу в заходах, спрямованих на збільшення кількості жінок, обраних представниками, і стежити за прогресом у зв'язку з рекомендаціями, ухваленими комітетом.

Таблиця 25: Підписанти Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок⁴⁷

Країна	Ратифікація/приєднання
Вірменія	13 вересня 1993 р.
Азербайджан	10 липня 1995 р.
Білорусь	4 лютого 1981 р.
Грузія	26 жовтня 1994 р.
Молдова	1 липня 1994 р.
Україна	12 березня 1981 р.

П'ять із країн є членами Ради Європи й підписантами Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і її протоколів (ЄКПЛ).⁴⁸ Стаття 14 забороняє дискримінацію за ознакою статі по відношенню до всіх прав, які охоплюються. Стаття 3 протоколу 1 передбачає право на вільні вибори. Протокол 12 охоплює загальну заборону дискримінації у зв'язку із законами, а також установлює, що ніхто не повинен зазнавати дискримінації з боку державної влади через свою стать. Винятком є Білорусь.

Усі країни підписали або погодились бути зобов'язаними Міжнародним пактом ООН про громадянські та політичні права⁴⁹, який зобов'язує підписантів забезпечувати рівні права жінок і чоловіків для здійснення всіх громадянських та політичних прав, викладених у Пакті. Серед них:

- ▶ право та можливість брати участь в державних справах;
- ▶ право голосувати та бути обраними.

46. Доступно за посиланням: www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/.

47. Доступно за посиланням: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CEDAW&Lang=en.

48. Доступно за посиланням: www.echr.coe.int/pages/home.aspx?p=basictexts.

49. Доступно за посиланням: www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx.

Це означає, що для всіх держав є надійна правова основа на базі міжнародних стандартів, що забезпечуватиме рівні права жінок у питаннях голосування, висування кандидатури й обрання.

Національне законодавство

Кожна держава має національну правову базу, яка гарантує рівні права для жінок і чоловіків.

1. Рівні права для жінок

Таблиця 26: Нормативно-правова база, що гарантує рівні права для жінок

Країна	Закон
Вірменія	Закон про рівні права та рівні можливості для жінок і чоловіків від 2013 року.
Азербайджан	Конституція, Стаття 25: «Чоловіки та жінки мають рівні права та свободи, незалежно від раси, національності, релігії, статі, походження, майнового стану, соціального положення, переконань, приналежності до політичної партії, профспілки чи соціального об'єднання». Закон «Про забезпечення гендерної рівності (між чоловіками та жінками)».
Білорусь	Конституція, у статті 22 зазначається, що всі громадяни рівні перед законом і мають право, без дискримінації, на однаковий захист прав і законних інтересів. Основний закон не містить положень, що забороняють дискримінацію на основі статі, чи окремих положень про рівність між жінками та чоловіками.
Грузія	Закон про гендерну рівність від 2010 року, стаття 3 (визначення), Гендерна рівність: «частина закону про права людини, що стосується рівних прав і зобов'язань, обов'язків та рівноцінної участі чоловіків і жінок у всіх сферах особистого та громадського життя».
Молдова	Закон про забезпечення рівних прав для жінок і чоловіків.
Україна	Конституція, стаття 24: Громадяни мають рівні конституційні права та свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

2. Нормативно-правова база, що гарантує рівні права на виборах

Деякі держави мають певні гарантії щодо рівності по відношенню до виборів.

Таблиця 27: Рівні права на виборах

Країна	Гарантії у виборчому законодавстві
Вірменія	<p>Виборчий кодекс, стаття 3: Рівне виборче право</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виборці беруть участь на рівних засадах 2. Держава має забезпечити рівні умови для здійснення виборчого права виборцями. <p>Незалежно від етнічного походження, раси, статі, мови, віросповідання, політичних або інших переконань, соціального походження, майнового чи іншого стану, виборці повинні мати право голосувати й бути обраними.</p>
Азербайджан	Немає спеціального законодавства
Білорусь	Немає спеціального законодавства
Грузія	<p>Закон про гендерну рівність, стаття 11</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кожен має право брати участь у виборах на рівних умовах без дискримінації. 2. Рівні можливості для участі обох статей мають забезпечуватися шляхом здійснення права бути обраним до представницького органу. Жінки та чоловіки можуть бути обраними на рівних умовах без дискримінації.
Молдова	Немає спеціального законодавства
Україна	<p>Закон про вибори Президента України, стаття 3, Рівне виборче право</p> <p>Закон про вибори народних депутатів України, стаття 3, Рівне виборче право</p> <p>Закон про місцеві вибори, стаття 4, Рівне виборче право</p> <p>Громадяни України беруть участь у виборах на рівноправних засадах. Усі кандидати та партії мають рівні права й можливості брати участь у виборчому процесі, що забезпечується шляхом.</p> <p>(i) заборони привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;</p> <p>(ii) заборони втручання державних органів і органів самоврядування у виборчий процес, окрім випадків, передбачених законом;</p> <p>(iii) рівного та неупередженого ставлення до кандидатів/партій з боку державних органів і органів місцевого самоврядування;</p> <p>(iv) заборони використання кандидатами/партіями ресурсів, які походять не з їх відповідних виборчих фондів;</p> <p>(v) рівного та неупередженого ставлення засобів масової інформації до кандидатів/партій.</p>

3. Положення в законодавстві, що ставлять жінок у невідгідне становище

Консультантів попросили визначити положення, які ставлять жінок у невідгідне становище.

Таблиця 28: Чи нормативно-правова база ставить жінок у невідгідне становище?

Країна	Т/Н	Подробиці
Вірменія	Ні	-
Азербайджан	Ні	Немає положень, пов'язаних із темою участі жінок у політичному житті, які б ставили жінок у невідгідне положення. Однак, існують деякі положення у зв'язку з різними питаннями, наприклад, щодо статусу ВПО жіночої статі.
Білорусь	Так	Існують певні спеціальні документи, наприклад, директива «Про поправки до списку тяжкої фізичної роботи та роботи в шкідливих і/або небезпечних умовах, на яку не можна наймати жінок». Цей документ містить перелік зі 181 професії, що відносяться до хімічної, гірничодобувної, шкіряної та важкої промисловостей, які закриті для жінок. Остання редакція – 12 червня 2014 року.
Грузія	Ні	Не прямо. Грузинські закони гендерно нейтральні, що часто ставить жінок у невідгідне положення, оскільки їм потрібні спеціальні права.
Молдова	Ні	Не прямо. Однак є багато положень, які можуть опосередковано поставити жінок у невідгідне становище, зокрема, положення щодо фінансування кампанії, які не обмежують фінансові внески, тому жінки з меншим доступом до коштів перебувають у невідгідному становищі.
Україна	Ні	-

Декілька консультантів визначили, що гендерний нейтралітет законів сам по собі не надавав жінкам захист для здійснення своїх прав. Дійсно конкретні заходи, як-от пов'язані з фінансуванням кампанії, можуть мати вплив опосередкованої дискримінації щодо жінок.

Виборча система

1. Законодавчий рівень

Останні вибори й види виборчих систем показані в таблиці нижче.

Таблиця 29: Вибори законодавчої влади

Країна	Дата останніх виборів
Вірменія	6 травня 2012 р.
Азербайджан	1 листопада 2015 р.
Білорусь	23 вересня 2012 р.
Грузія	1 жовтня 2012 р.
Молдова	30 жовтня 2014 р.
Україна	26 жовтня 2014 р.

Таблиця 30: Виборчі системи, прийняті для кожної країни

Країна	Виборча система
Вірменія	Напівпропорційна
Азербайджан	Плюралістська мажоритарна система: проста більшість
Білорусь	Плюралістська мажоритарна система: проста більшість
Грузія	Напівпропорційна
Молдова	Система пропорційного представництва
Україна	Змішана паралельна пропорційно-мажоритарна

2. Вимоги до кандидатів

Для всіх країн, вимоги до кандидатів вказуються у виборчому кодексі або / та в Конституції.

- ▶ Вік: вік кандидата на посаду в законодавчий орган коливається від 18 років у Молдові до 25 років в Азербайджані.
- ▶ Громадянство: в усіх країнах кандидат повинен бути громадянином, а в деяких країнах необхідно проживати в країні впродовж останніх п'яти років.
- ▶ Інші обмеження: особа, що балотується, не повинна мати попередню судимість чи правові обмеження.

- ▶ Висування кандидатури від партії: кандидат повинен надати рішення політичної партії (або політичного блоку партій) щодо висування у Вірменії, Молдові, Грузії (у випадку мажоритарних виборчих округів) і Білорусі.
- ▶ Незалежні кандидати: у чотирьох країнах (Молдова, Грузія, Білорусь і Азербайджан) кандидати повинні надати підписи виборців/прихильників. Кількість підписів варіюється від п'яти в Грузії до 1400 в Білорусі.
- ▶ У трьох країнах кандидати повинні внести грошову заставу: Мінімальну заробітну плату в 10-кратному розмірі для самовисунутих кандидатів/партій, які висувають кандидатів в одномандатних округах, і мінімальну заробітну плату в 1000-кратному розмірі для партій, що висувають кандидатів в загальнонаціональному виборчому окрузі в Україні, у 8000-кратному розмірі у Вірменії та 5000 грузинських ларі⁵⁰ в Грузії. У випадку кандидатів, які балотуються від політичних партій або партійних блоків, такі грошові застави сплачуються партіями.

50. Приблизно 2093 євро.

Таблиця 31: Ключові вимоги до кандидатів – законодавча влада

Країна	Висування		Інформація про кандидатів		Фінансовий депозит	
	Політична партія	Самовисування	Інше	Вік	Дохід /майно/ фінансові зобов'язання	
Вірменія	<ul style="list-style-type: none"> - статут партії; - рішення постійно діючого органу; - виборчий список; - письмова згода кандидата; - документ про внесення; грошової застави; - заява, що підтверджує громадянство; - копії особистих документів. 		Альянс політичних партій.		Ні	<p>Мінімальна заробітна плата у 8000-кратному розмірі для виборів за пропорційною системою.</p> <p>Мінімальна заробітна плата в 1000-кратному розмірі для виборів за мажоритарною системою.</p>
Азербайджан		<ul style="list-style-type: none"> - щонайменше 450 підписів ; - інформація про минулорічний дохід; - інформація про майно. 	Висунуті виборцями або блоками партій.	25+	Невідомо	
Білорусь	<p>Те саме, що й незалежний кандидат, плюс:</p> <ul style="list-style-type: none"> - протокол вищого органу щодо висування; - копія свідоцтва про реєстрацію партії; - статут партії; - свідоцтво про те, що кандидат є членом партії. 	<ul style="list-style-type: none"> - заява та згода; - дані про людину; - декларація про доходи та майно; - якщо потрібно, згода полишення посади чи припинення повноважень. 	<p>До палати представників</p> <ul style="list-style-type: none"> - групи виборців, не менше 10 осіб. <p>До рад депутатів</p> <ul style="list-style-type: none"> - група від 3 до 10 осіб. 	21+	Ні	
Грузія	<ul style="list-style-type: none"> - заява; - підписи виборців; - копія посвідчення особи; - 2 фотографії. 		Виборчий блок Ініціативна група з 5 членів.	21+		5000 грузинських ларі.
Молдова	<ul style="list-style-type: none"> - запис у вищому чи територіальному органі, що стосується висування кандидатів; - список; - біографічні дані; - згода кандидата на висування. 	<ul style="list-style-type: none"> - клопотання з необхідною кількістю підписів 		18+		<ul style="list-style-type: none"> - Декларація про:нерухомість, банківські рахунки, спадок, доходи та свідоцтва про відсутність юридичних обмежень.

Країна	Висування		Інформація про кандидатів		Фінансовий депозит
	Політична партія	Самовисування	Інше	Вік	Дохід /майно/ фінансові зобов'язання
Україна	<ul style="list-style-type: none"> - заява про реєстрацію, підписана головою партії та скріплена печаткою; - рішення вищого органу; - список кандидатів; - згода кандидата на висування та на оприлюднення біографічних даних; - документ про внесення грошової застави; - декларація про майно, доходи, витрати та фінансові зобов'язання; - 4 фотографії; - фотокопії першої та другої сторінок паспорта громадянина України. 	<ul style="list-style-type: none"> - заява про самовисування та згода на оприлюднення біографічних даних; - біографічні дані; - декларація про майно доходи, витрати та фінансові зобов'язання; - документ про внесення грошової застави; - 4 фотографії; - фотокопії першої та другої сторінок паспорта громадянина України. 		21+	<ul style="list-style-type: none"> - Декларація про майно, доходи, витрати та фінансові зобов'язання; - 10 розмірів мінімальних заробітних плат для самовисуванців/ партій, які висувають кандидатів в одномандатних округах; - 1000 розмірів мінімальних заробітних плат для партій, які висувають кандидатів у загальнодержавному окрузі.

Деякі респонденти зауважували, що збір підписів в якості незалежних кандидатів був позитивним засобом у знайомстві з виборцями та засобом повідомлення широким масам про їх балотування. Одна респондентка відзначила:

«Це було корисно поспілкуватися з людьми».

Однак вимога щодо істотних розмірів грошової застави ускладнювала для жінок можливість балотуватися як незалежні кандидати.

Незалежні кандидати й обранці

Кількість кандидатів, які балотуються як незалежні, невелика, за винятком останніх виборів у 2014 році в Україні.

Таблиця 32: Незалежні кандидати та незалежні обранці

Країна	Незалежні кандидати		Незалежні обранці	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Вірменія				
Азербайджан			34	8
Білорусь			77	28
Грузія	370	59	66	7
Молдова	4	4		
Україна	1 649	287	95	

Звільнені місця

Це особливе питання під час виборів із використанням системи списків, коли наступний у партійному списку отримує мандат, якщо місце звільняється. У деяких випадках ця система використовувалася, щоб вирішити ситуації в країнах, де є квоти для жінок-кандидаток, наприклад, у Вірменії. Закон не вимагає, щоб місце жінки, яка зняла свою кандидатуру, зайняла інша жінка. Як пояснив вірменський дослідник, це призвело до практики, коли після виборів жінки знімають свої кандидатури (незрозуміло, чи це сплановано) і замінюються чоловіками.

У випадку таких країн дослідження, як Вірменія, Молдова, Грузія та Україна, що мають системи пропорційного представництва, вільне місце заповнюється наступною особою в списку. При мажоритарній/плюралістській системі виборів в такому разі проводяться нові вибори.

Квоти

1. Юридична вимога

Вірменія є єдиною країною, яка прийняла правову квоту для участі жінок у виборах до Національних зборів.

Виборчий кодекс, стаття 108, щодо висування кандидатів у депутати до Національних зборів за пропорційною виборчою системою, частина 1 встановлює вимогу:

щоб кожна політична партія чи альянс політичних партій мали право висувати лише один виборчий список кандидатів. Політична партія в складі альянсу політичних партій не має права висувати власний окремий виборчий список. Кількість осіб кожної статі не повинна перевищувати 80% від будь-якої цілої групи з 5 кандидатів, починаючи з 2 номера виборчого списку (2-6, 2-11, 2-16, і так далі до кінця списку) політичної партії чи альянсу політичних партій, а також кожної партії в складі альянсу на виборах до Національних зборів за пропорційною виборчою системою.

На практиці це означає, що в партійному списку на кожних п'ять кандидатів має бути принаймні одна жінка.

Однак оскільки закон не зазначає, що жінка, яка зняла свою кандидатуру, має замінюватися іншою жінкою, на практиці жінки знімають свої кандидатури після прийняття списку й замінюються чоловіками.

2. Позитивні заходи

У Грузії закон дозволяє позитивні заходи для збільшення кількості жінок, які обираються. У 2011 році Парламентська рада з питань гендерної рівності запропонувала поправки до Виборчого кодексу Грузії та закону про політичні партії, згідно з якими запроваджувалися добровільні квоти. Це передбачає додаткових 10% бюджетного фінансування для партії, у виборчому списку якої принаймні два представники різної статі на кожних десять осіб у списку.⁵¹

Однак, цей захід не сприяв збільшенню кількості жінок-кандидаток і обраних жінок, оскільки із 16 виборчих суб'єктів лише шість застосували добровільну квоту у своїх виборчих списках, однак жодна з цих шести партій не пододала 5% прохідний бар'єр, щоб бути представленою в парламенті. Дві основні партії/блоки (Об'єднаний національний рух і блок «Грузинська мрія») мали найменшу кількість жінок у своїх виборчих списках порівняно з іншими партіями.

Закон не уточнює, чи додаткове фінансування має витратитися на більше заохочення жінок балотуватися та на підтримку жінок-кандидаток, тому цей аспект розглядається Парламентською радою з питань гендерної рівності.

У Білорусі президент поставив неофіційну ціль: 30% жінок у Національних зборах.

Таблиця 33: Квоти і позитивні дії

Країна	Квота	Юридична вимога	Санкція	Реалізація	Добровільно	Стимул
Вірменія	Ні	Так	Ні		Ні	Ні
Азербайджан	Ні	Ні	Ні		Ні	Ні
Білорусь	Неофіційна 30% квота	Ні	Ні		Ні	Ні
Грузія	Добровільна квота	Ні	Політичні суб'єкти, які не дотрималися добровільної квоти, не отримують 10% додаткового бюджетного фінансування у 2012 році. Починаючи з 2014 року вона збільшилася з 10% до 30%		Так	Так
Молдова	Ні	Ні	Ні		Ні	Ні
Україна	Добровільна 30% квота	Ні	Ні		Так	Так ⁵²

⁵¹, ⁵² див. на наступній сторінці.

Таблиця 34: Показники успіху жінок і чоловіків на виборах до законодавчих органів

Країна	Кандидати		Обранці		Показник успіху	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Вірменія	950	214	117	14	12%	7%
Азербайджан	626	141	104	21	17%	14%
Білорусь			80	30		
Грузія	1 954	788	132	18	7%	2%
Молдова	1 310	575	80	21	6%	4%
Україна	5 099	1 240	371	51	7%	4%

Це захід, про який потрібно повідомляти Раді Європи в рамках моніторингу виконання Рекомендації Rec(2003)3 про збалансоване представництво жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень⁵³; він вимірюється шляхом ділення кількості обранців на кількість кандидатів і множення на 100.

Показники успіху для жінок-кандидаток постійно відстають від показників чоловіків, але незначно. Найбільша різниця спостерігається у Вірменії, єдиній країні, у якій прийняли квоту, але немає інформації про вплив кількості жінок, які знімають свою кандидатуру на користь чоловіків після обрання.

У дослідженні також розглянуто показники успіху для жінок і чоловіків у різних виборчих системах (там, де наявна інформація).

Таблиця 35: Показник успіху за виборчою системою

Країна	Виборча система	Кандидати		Обранці		Показник успіху	
		Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Вірменія	Пропорційна	824	202	90	12	11%	6%
	Мажоритарна	125	12	41	2	33%	17%
Грузія	Пропорційна	1 584	729	61	16	4%	2%
	Мажоритарна	370	59	66	7	18%	11%

Доступна інформація з Вірменії та Грузії показує, що в разі обрання жінок на мажоритарні позиції, коли партія, яку вони представляють, має шанси на перемогу, такі жінки більш імовірно будуть обраними.

51. Основний закон Грузії про об'єднання громадян, стаття 30

52. Парламентські політичні партії мають право на отримання додаткових 10% щорічного державного фінансування статутної діяльності політичних партій, яке розподіляється порівну між партіями, що відповідають вимогам, якщо кількість осіб однієї статі серед обраних до Парламенту депутатів із числа членів політичної партії не перевищує 2/3 загальної кількості всіх членів парламенту, обраних від цієї політичної партії.

53. Доступно за посиланням: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e0848

Те ж саме стосується місць, які обираються за системою пропорційного представництва/партійних списків. Якщо немає вимоги щодо розміщення жінок на переможних позиціях у списках, тоді основним вирішальним фактором успіху є ймовірність для їхньої партії здобути голоси.

Однак зрозуміло, що більше жінок обираються за системою пропорційного представництва, ніж за мажоритарною системою. У Грузії 61% жінок отримали свої місця через систему пропорційних партійних списків, порівняно з 39% жінок, які пройшли за мажоритарною системою.

3. Законодавчі чи адміністративні заходи для сприяння участі жінок

Жодна країна не має спеціальних заходів, як-от забезпечення графіків роботи чи методів роботи, які б сприяли участі жінок, наприклад, відсутність зборів у період шкільних канікул чи уникнення вечірніх засідань (якщо це можливо).

Дійсно, деякі уряди та національні збори мають правила, через які участь для жінок ускладнюється. Наприклад, дітям віком до 16 років заборонено заходити у Верховну Раду України, крім того, немає окремої облаштованої кімнати для годування немовлят.

Адміністративні місцеві та регіональні органи влади

Спосіб обрання варіюється залежно від кількості мандатів; часто міста обирають за іншою системою, ніж невеликі села.

Інформація, використана для дослідження, базується на останніх виборах, як показано в таблиці нижче.

Таблиця 36: Дані щодо останніх місцевих виборів (на адміністративному рівні)

Країна	Дата останніх виборів	Коментарі
Вірменія	-	Немає фіксованого циклу для місцевих виборів у Вірменії; не всі вибори відбуваються одночасно. Це дослідження охоплює період за 2010-2015 роки. Регулюється статтею 145: Часовий проміжок для скликання та проведення чергових виборів і висування та реєстрації кандидатів
Азербайджан	23 грудня 2014 р.	
Білорусь	23 березня 2014 р.	
Грузія	15 червня 2014 р.	
Молдова	14 червня 2015 р.	
Україна	25 жовтня 2015 р.	

Таблиця 37: Вимоги до і методи відбору кандидатів

Країна	Розмір мандатів	Висування політичною партією	Самовисування	Інші висування	Дохід кандидата	Грошова застава
Білорусь	Немає інформації					
Грузія	Від 5242 до 153 537	Партії складають список для виборів за пропорційною системою		Виборчим блоком за підписами 1% виборців Ініціативною групою з 5 осіб		
Молдова	Немає інформації	Протоколи керівного органу партії Біографічні відомості Згода на висування Копія документу, який посвідчує особу	Вибори в керівні органи місцевих рад Підтримка 2% виборців, але не менше 50 Вибори мера Підтримка 5%, але не менше ніж 150 і не більше 10 000		Декларація про доходи та майно за останні 2 роки	
Вірменія	Немає інформації	Статут партії та виборчі списки для виборів у Єревані Рішення територіального осередку партії Документ про внесення грошової застави Заява про проживання у певній місцевості протягом 6 місяців Копія документу, який посвідчує особу	Та ж інформація, що й для кандидатів, номінованих партіями			Кандидат на посаду мера від 50 до 1000 розмірів мінімальної заробітної плати Залежно від кількості виборців Кандидат у депутати ради від 10 до 100 розмірів мінімальної заробітної плати

Азербайджан	Від 51 до 48 778			Інформація про минулорічний дохід Дані про майно, зареєстроване на кандидата і його чоловіка/дружину	
Україна	Від 83 до 17 000	<ul style="list-style-type: none"> - заява про реєстрацію, підписана керівником місцевої організації політичної партії і скріплена печаткою - копія рішення вищого керівного органу партії - рішення зборів/конференції місцевої організації політичної партії - список кандидатів (для багатомандатного округу) - згода кандидата балотуватися та на оприлюднення біографічних даних - біографічні дані - декларація про майно, доходи, витрати та зобов'язання зобов'язання - 4 фотографії - документ про внесення грошової застави (для кандидатів на посаду мера) 	<ul style="list-style-type: none"> - заява про самовисування та згода на оприлюднення біографічних даних - біографічні дані - Декларація про майно доходи, витрати та фінансові зобов'язання - 4 фотографії - документ про внесення грошової застави (для кандидатів на посаду мера) 	<ul style="list-style-type: none"> - декларація про майно, доходи, витрати та фінансові зобов'язання 	4 місячні мінімальні заробітні плати для кожних 100 000 виборців у відповідному виборчому окрузі

1. Виборчі системи

Система виборів різниться. У Вірменії, Грузії та в невеликих містах в Україні мерів і членів рад обирають за мажоритарною системою.

У більших містах України та Молдови мерів обирають голосуванням у двох турах, якщо в першому турі жоден кандидат не отримав 50% голосів.

В Азербайджані мерів обирають члени міських рад на першому засіданні після виборів.

У Білорусі президент республіки призначає голів місцевих органів влади.

У Грузії, Молдові та Україні члени обласних і регіональних рад обираються на основі пропорційної виборчої системи.

2. Грошова застава

Вимоги до балотування на місцевому рівні менші, ніж до кандидатів на державному рівні. Якщо кандидати балотуються від політичних партій, грошову заставу вносить партія.

3. Кількість мандатів

Як видно з наведеної вище таблиці, ці дані дуже різняться. Ми не маємо інформації з усіх країн, щоб визначити, чи на місцевому, сільському рівні обрано більше жінок, ніж у великих містах, однак попереднє дослідження⁵⁴ передбачає, що ситуація саме така.

Таблиця 38: Вибори на місцевому рівні в Білорусі - Інформація про склад обраних депутатів місцевих рад 27-го скликання (2014 року)

Рівень ради	Кількість жінок, обраних у депутати	% обраних депутатів за статтю	
		Чоловіки	Жінки
Мінськ	1	70.2	29.8
Регіон	6	80.3	19.7
Район	118	67.6	32.4
Міський регіон	10	71.7	28.3
Міський район	14	59.1	40.9
Округ	19	58.2	41.8
Село	1160	48.4	51.6
Усього	1328	53.7	46.3

54. "Демократія рівності: далеко від реальності. Порівняльне дослідження результатів першого та другого раундів моніторингу Рекомендації Ради Європи Rec(2003)3 про збалансоване представництво жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень", Рада Європи (2009), Страсбург.

Дослідник прокоментував, що це не можна вважати правилом: чим менша рада, тим більше у жінок шансів на обрання. Щоб бути депутатом у невеликій місцевій раді, потрібно працювати без фінансової винагороди, тому вона вважає, що це відлякує чоловіків.

У звіті Комітету виборців України щодо місцевих виборів⁵⁵ виявлено, що ситуація у 2015 році показала, що чим вищий рівень представницького органу, тим менше там жінок-членів.

<i>Області (регіони)</i>	12%
<i>Райони</i>	23%
<i>Село</i>	51%
<i>Селища</i>	46%

Кілька респондентів зазначили, що почуваються здатними балотуватися, оскільки знають територію та добре відомі в ній.

«Я тут народилася й завдяки своїй роботі [вона була директором школи] я знаю людей і їхні проблеми».

4. Незалежні кандидати

З інформації, яку ми отримали, незалежні кандидати допускаються у Вірменії, Молдові й Україні. У Білорусі незалежні кандидати насправді висувуються державними органами й великими державними організаціями.

55. Комітет виборців України, підсумковий звіт щодо моніторингу участі жінок у виборчому процесі на місцевих виборах в Україні у 2015 році.

5. Заміщення звільнених місць

Таблиця 39: Заміщення звільнених місць на місцевому (адміністративному) рівні

Країна	Як вони заміщуються
Вірменія	Якщо вибори членів міської ради оголошуються недейсними, упродовж 21 дня з дня голосування має бути проведене повторне голосування за участі тих самих кандидатів. Повторне голосування за участі тих самих кандидатів можна провести лише раз.
Азербайджан	Звільнені місця заміщуються простою більшістю голосів, отриманих кандидатом; також не встановлено мінімальної кількості. Якщо результати виборів у певному районі скасовано через недейсність, нові вибори в цьому районі мають бути організовані протягом наступних двох місяців. Якщо: а) обраний член міської ради відмовляється від мандата чи б) втрачає мандат або в) помирає – у період понад шість місяців до дати нових виборів, у цьому конкретному регіоні нові вибори потрібно організувати впродовж наступних двох місяців. У випадках а) та; б) особа, що відмовляється від/втрачає мандат, не може балотуватися знову.
Білорусь	Немає інформації
Грузія	1. Якщо повноваження члена Сакребуло (представницький орган у місцевій раді), обраного через пропорційну систему, припинено достроково, кандидат, наступний у партійному списку, займає це місце в місцевій раді впродовж двох тижнів. 2. У випадку, якщо депутата, який відмовився від повноважень, було обрано від виборчого блоку, тоді його/її місце займає наступний у списку тієї ж партії кандидат. 3. Якщо повноваження члена (Сакребуло) місцевої ради, обраного на основі мажоритарної системи, припинено достроково, наступного травня чи жовтня мають бути проведені проміжні вибори.
Молдова	Нові вибори будуть оголошені, якщо: - місцева рада пішла у відставку, розпущена чи в її складі залишилося менше третини кількості членів, установлені законом про місцеву державну адміністрацію; - мер подав у відставку, його було відкликано або він більше нездатний здійснювати свої повноваження.
Україна	Наступний у партійному списку, якщо партія подолала прохідний бар'єр. Або нові вибори у випадку виборів за мажоритарною системою.

6. Квоти та позитивні заходи – адміністративний рівень

Таблиця 40: Квоти та позитивні заходи на місцевому (адміністративному) рівні

Країна	Квота (опис)	Юридична вимога	Санкції	Виконання	Добровільно	Стимул
Вірменія	Не застосовується	Ні				Ні
Азербайджан	Не застосовується	Ні				Ні
Білорусь	Не застосовується	Ні				Ні
Грузія	Додаткових 10% бюджетного фінансування для партій, які мають принаймні два представники різних статей на кожних 10 осіб у списку. Починаючи з 2014 року цей показник збільшився до 30 % додаткового фінансування, якщо є принаймні 30% жінок на кожних 10 осіб у списку	Ні	Політичні суб'єкти, які не дотримуються добровільної квоти, не отримують 30% додаткового бюджетного фінансування		Так	Ні
Молдова		Ні				Ні
Україна	Новий закон про місцеві вибори було ухвалено перед виборами 2015 року –30% осіб кожної статі у партійних списках	Так*	Деякі місцеві виборчі комісії не реєстрували партійні списки, якщо в них не було дотримано квоти. У Херсонській області деякі списки мали менше 30% чоловіків, такі списки не було зареєстровано, поки їх не змінили	До Закону були питання, відповідно правозастосування було неоднаковим		Ні

* Так, але Закон викликав певні питання

У Грузії два партійні блоки прийняли добровільну квоту й отримали 30% додаткового фінансування. Дослідник зазначив, що хоча це правило позитивно впливає на кількість жінок-кандидаток, його недостатньо та він неефективний у вирішенні питання представництва жінок у виборних органах. У виборах на адміністративному рівні у 2014 році кількість жінок-кандидаток зросла у 2010 році з 11% до 15% – для мажоритарних позицій, і з 20% до 33% – за партійними списками.

Напередодні виборів у 2015 році в Україні було ухвалено новий закон, який запроваджував вимогу щодо мінімального 30% представлення в партійних списках обох статей, однак у ньому не вказувалися позиції в списках. Проте, закон набрав чинності незадовго до виборів, щодо нього були суперечки з огляду на його різне застосування.

Рада Європи доручила Комітету виборців України (КВУ) проаналізувати результати виборів щодо питання представництва жінок.⁵⁶ Хоча закон не містив відповідних механізмів реалізації положень про квоти, дослідження виявило, що жінки становили 32,1% кандидатів, з яких 18,1% жінок було обрано до міських рад, щодо яких проводилося дослідження. В областях жінки становили 29,6% кандидатів, з яких 15% було обрано. Гендерний баланс покращився в 11 з 22 міст і 17 з 22 досліджених областей. Жінки очолювали списки в 11,4% проаналізованих округів, що означає, що вони отримали більше уваги громадськості та висвітлення у засобах масової інформації.

КВУ дійшов висновку, що нові заходи спрацювали.

- ▶ Більше жінок згадувалося у виборчій літературі.
- ▶ Жінки були готові знову балотуватися (68,6% жінок, 59,3% чоловіків).
- ▶ Немає дефіциту в досвідчених, кваліфікованих і спроможних жінках.

Короткий виклад результатів

- ▶ У всіх країнах існує чітка законодавча база щодо рівних прав жінок. Вірменія та Грузія мають спеціальне законодавство, що стосується прав жінок на виборах.
- ▶ Деякі закони, наприклад, про статус ВПО жіночої статі та відсутність обмежень щодо фінансових внесків у Молдові, можуть прямо чи опосередковано вважатися дискримінацією щодо жінок. Гендерно-нейтральне законодавство може опосередковано бути дискримінаційним, якщо воно не вирішує недоліки, з якими стикаються жінки.
- ▶ Національні дослідники вважали, що самі виборчі системи становили перешкоду для участі жінок; вигідною для них є система пропорційного представництва/партійних списків, які заохочують жінок балотуватися. Дані з Грузії показують, що більше жінок було обрано через систему пропорційного представництва, ніж через мажоритарну систему. Однак у дослідженні не вдалося показати позитивний вплив системи пропорційного

⁵⁶. Доступно за посиланням: <http://cvu.org.ua/eng>.

представництва на рівень успіху жінок-кандидаток. Якщо немає вимоги щодо включення жінок до списків на переможні позиції, тоді основним вирішальним фактором успіху є ймовірність для їхньої партії здобути голоси.

- ▶ Показники успіху жінок-кандидаток були послідовно нижчими, ніж у чоловіків.
- ▶ Якщо були докази, то вони підтверджували результати інших про те, що в менших місцевостях було представлено більше жінок.
- ▶ Факти дослідження показують, що у випадку Вірменії, Грузії й України, коли на законодавчому та/чи місцевому рівнях було впроваджено квоти та позитивні заходи, вони мали обмежений, хоча позитивний ефект.
- ▶ Ефективне застосування законодавчих положень щодо квот і позитивних заходів необхідне для їхнього успіху.
- ▶ Крім труднощів у прийнятті політичною партією у якості кандидата (це питання висвітлюється вище в розділі про політичні партії), вимога щодо надання даних про дохід і майно може поставити жінок у невідгідне становище поряд з іншими кандидатами. Оскільки жінки-кандидатки частіше працюють у державному секторі, вони рідше мають значний дохід, заощадження чи майно.
- ▶ Фінансові витрати й труднощі висвітлення своєї кампанії в засобах масової інформації ймовірно будуть негативними стимулами для жінок і незалежних кандидаток.
- ▶ Показники успіху для жінок-кандидаток постійно відстають від показників чоловіків, але незначно. Найбільша різниця спостерігається у Вірменії, єдиній країні, у якій прийняли квоту, але немає інформації про вплив кількості жінок, які знімають свою кандидатуру на користь чоловіків після обрання.
- ▶ Однак інформація з Вірменії та Грузії показує, що в разі обрання жінок на мажоритарні позиції, коли партія, яку вони представляють, має шанси на перемогу, такі жінки більш імовірно будуть обраними.
- ▶ У випадку із впровадженням квот, ефективність зводиться до нуля, якщо жінкам дозволено знімати свою кандидатуру після реєстрації списку або після виборів, а їхні місця займають чоловіки.
- ▶ Позитивні заходи щодо збільшення державного фінансування партіям, які включають 30% жінок до партійних списків, як у Грузії, мали успіх, збільшивши кількість жінок-кандидаток на місцевих (адміністративних) виборах за мажоритарною системою з 11-15% та за партійними списками з 20% у 2010 році до 33% у 2014 році. Утім, це не мало значного впливу на кількість обраних жінок.

D. ЗАХОДИ ПІДТРИМКИ

Дослідників попросили визначити, чи було впроваджено окремі заходи, які на їхню думку, підтримували жінок у балотуванні й обранні.

Вірменія

Уряд працює з неурядовими організаціями щодо проведення щорічного конкурсу із метою підвищення поінформованості з гендерних питань. Призи отримують:

- ▶ найкраща міська громада, що реалізовує гендерну політику;
- ▶ найкраща сільська громада, що реалізовує гендерну політику;
- ▶ найкраща жінка-підприємець;
- ▶ найкращий засіб масової інформації, який висвітлює гендерні питання.

Найуспішнішим аспектом є те, що в сільських місцевостях, де культурні стереотипи найсильніші, піднімаються гендерні питання.

Азербайджан

В Азербайджані не виявлено заходів підтримки.

Білорусь

За останні кілька років відбулися позитивні зміни, які потрібно враховувати.

Опозиційні рухи та мережі

Громадська організація «Жіночий Незалежний Демократичний рух» розпочала роботу над Національною гендерною платформою (НГП) у 2011 році. Було виконано багато підготовчої роботи й близько 30 організацій (опозиційні політичні партії та громадські асоціації) підписали НГП. Але з того часу майже нічого більше не було зроблено. Двічі на рік члени НГП мають чергові зібрання, однак вони ще не призвели до реальних змін.

У 2014 році було створено жіночу мережу «Мара». «Мара» об'єднує молодих жінок із (опозиційних) політичних партій, які хочуть внести позитивні зміни всередині своїх партій і збільшити кількість членів партії жіночої статі в цілому і в партійних списках зокрема. Вони зосереджені на внутрішній організації, а не на політиці.

Грузія

Кількість виборчих одиниць

Під час місцевих виборів у 2014 році кількість мандатів збільшилася в кожному з територіальних органів самоврядування. Оскільки все більше жінок обирають за пропорційними партійними списками, більша кількість одиниць (від 10 до 15 в кожній громаді) є сприятливим фактором для жінок-кандидаток. Однак за мажоритарною системою одномандатні виборчі округи не змінилися, там жінки й надалі в невідповідному становищі.

Прохідний бар'єр

Оскільки жінки включені переважно в кінці виборчих списків, менший (від 7% до 5%) прохідний бар'єр збільшує їхні шанси на обрання.

Підтримка виборців з етнічних меншин

Матеріали про вибори та вказівки щодо голосування доступні різними мовами, проходять телевізійні дебати мовами меншин, що мають на меті спробу збільшити участь у виборах виборців, що належать до етнічних меншин.

Молдова

Навчання

Навчання й заохочення жінок балотуватися має відбуватися принаймні за два роки до виборчого періоду. У 2007 році після місцевих виборів 163 жінки було обрано мерами; у 2011 році було обрано 166 жінок. Було зроблено висновок, що навчання напередодні виборчої кампанії дуже неефективне у частині збільшення кількості обраних жінок. Усе більше організацій розпочали навчання до наступних місцевих виборів у 2015 році значно раніше. На місцевих виборах у 2015 році було обрано мерами 183 жінки.

Організації «ООН-Жінки» та ПРООН проводили навчання для жінок-законодавців щодо ефективного використання соціальних мереж для збільшення своєї присутності по відношенню до виборців і сприяння налагодженню контактів з округами.

Квоти

Платформа для гендерної рівності - це коаліція НУО, які мають на меті пропагування гендерної рівності в державній політиці. Вони зосередили увагу на запровадженні 40% квоти для жінок, обраних до парламенту Молдови.

У квітні 2016 року парламент Молдови ухвалив закон щодо запровадження квот у розмірі принаймні 40% жінок-кандидаток у партійних списках. Однак, закон ще не є обов'язковим.

ЗМІ

У 2013 році Асоціацією Незалежної Преси й організацією «ООН-Жінки» було реалізовано проект у рамках Програми розширення економічних можливостей жінок⁵⁷, під час якого 17 друкованих і онлайн-організацій масової інформації проаналізували у таблицях, розроблених зовнішніми експертами, свої результати щодо представництва жінок і чоловіків. Аналіз публікувався щомісячно. За дев'ять місяців проекту їх висвітлення в ЗМІ стало більш рівномірним, хоча залишалися серйозні проблеми. У лютому 2013 року жінки згадувалися в 16,7% статей, а в жовтні 2013 року цей показник зріс до 28,6%.

57. Доступно за посиланням: http://api.md/upload/editor/FINAL_REPORT_Mass-media_institutions_self-assessment_through_gender_dimension.pdf.

Україна

Об'єднання «Рівні можливості»

У 2011 році у Верховній Раді (український парламент) було вперше створено депутатське об'єднання «Рівні можливості». До нього входили 15 депутатів від різних фракцій. Засновники визначили пріоритетними завданнями об'єднання покращення рівних можливостей для чоловіків і жінок у таких сферах:

- ▶ ринок праці;
- ▶ освіта;
- ▶ доступ до медицини;
- ▶ участь у суспільно-політичному житті України.

Зокрема, вони планували співпрацювати в питаннях прийняття низки соціальних законів та ініціатив, спрямованих на боротьбу з домашнім насильством і захист дітей, родин і матерів чи батьків, які самостійно виховують дитину. Однією з перших спільних ініціатив об'єднання був законопроект про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за домашнє насильство. Народні депутати України, які приєдналися до об'єднання, також вважали одним зі своїх завдань змінити ставлення громадськості до гендерної політики. Зокрема, вони «планували підняти питання запровадження добровільної квоти для ширшого представництва жінок у партійних виборчих списках».

Верховна Рада VII скликання продовжила цю традицію й також створила депутатську групу рівних можливостей 25 грудня 2012 року. Новостворене міжфракційне депутатське об'єднання погодилося дотримуватися принципів гендерної рівності, залучаючи жінок до політичного життя та опрацьовуючи спільні законодавчі ініціативи щодо цього питання.

У 2013 році різні політичні погляди врешті розділили об'єднання на дві депутатські групи. Через політичну ситуацію в Україні вони не були активними до кінця цього скликання.

У 2014 році члени парламенту створили міжфракційне депутатське об'єднання «Рівні можливості», до якого входило 26 депутатів. Вони планували зосередити увагу на двох ключових темах: підтримання гендерної рівності у частині активного залучення жінок до політичного життя, а також спільні законодавчі ініціативи для захисту цього питання.

Серед пріоритетних напрямків роботи об'єднання:

- ▶ боротьба з домашнім насильством;
- ▶ захист жінок і дітей;
- ▶ рівні можливості для чоловіків і жінок у різних сферах суспільного життя.

Чотири роки діяльності міжфракційної депутатської групи з гендерних питань в Україні були успішними, хоча були також і труднощі.

Серед успішних заходів, можна виділити такі практики:

- ▶ актуалізація гендерних питань у парламенті, наприклад, кампанія проти раку грудей або участь у міжнародних заходах із гендерних питань;

- ▶ затвердження квот щодо статі у двох законах: «Про політичні партії» (2013 р.) і «Про місцеві вибори» (2015 р.);
- ▶ в одній із будівель уряду відкрито «дитячу кімнату».

У той же час деякі труднощі й надалі є перешкодами до ефективніших результатів цього заходу:

- ▶ непорозуміння щодо гендерної політики між народними депутатами, зокрема, «дитячі проблеми – проблеми жінок»;
- ▶ політична диференціація фракцій і надалі розділяє членів депутатського об'єднання з гендерних питань;
- ▶ відсутність міцних відносин між депутатським об'єднанням з гендерних питань і громадянським суспільством .

Незважаючи на всі перераховані вище проблеми, депутатське об'єднання Верховної Ради з гендерних питань «Рівні можливості» виявилось ефективним в поширенні інформації про гендерні питання.

Відповіді респондентів

53 респондентки попросили визначити основні фактори, які підтримували їх під час виборчих кампаній і після обрання.

Найважливішим фактором підтримки була підтримка родини.

Для багатьох з опитаних, особливо тих, хто балотувався в маленьких містечках і селах, члени родини були єдиними людьми, що допомагали їм із кампанією.

Підтримка з боку політичних партій в основному надавалася у формі брошур чи іншого рекламного матеріалу. В одному випадку було зазначено проведення партією трьох брифінгів для своїх кандидатів, в іншому випадку зазначалося про проведення спеціального тренінгу щодо лідерства та комунікацій для жінок-кандидаток. Двоє респондентів сказали, що їх підтримував лідер партії, а ще двоє згадали свій досвід у партії як джерело підтримки. В одному випадку партія організувала заходи та концерти в рамках кампанії.

Жіночі НУО також згадувалися як джерело підтримки, яку вони надавали через навчання та семінари. Три респондентки згадали про поточне навчання, що проходилося НУО й місцевим урядовим об'єднанням. Проте деякі респондентки відзначили загальну допомогу та підтримку, які вони отримали від жіночих НУО, що були для них джерелом натхнення, щоб балотуватися. Одну кандидатку заохотила балотуватися міжнародна організація, що підтримувала її етнічну меншину.

Інші згадані питання включають:

- ▶ систему партійних списків у тому значенні, що жінки не проводили кампанії самостійно;
- ▶ квоти для жінок у партійних списках;
- ▶ депутатське об'єднання «Рівні можливості», яка організувала місцеві збори;
- ▶ соціальні мережі як засіб отримання підтримки, зокрема, з боку діаспори (відзначено трьома особами);

- ▶ збір підписів для отримання підтримки на місцевому рівні;
- ▶ відомість у місцевій громаді - це найбільше стосується маленьких сіл і містечок.

Приклади заходів підтримки з інших країн

Підвищення обізнаності

У Туреччині Асоціація на підтримку жінок-кандидаток, KA.DER, використовувала інноваційні медійні кампанії, щоб висвітлити питання недостатньої кількості жінок-кандидаток. У 2007 році вони створили плакати відомих жінок зі сфери бізнесу, акторок і співачок, одягнених у краватки та з вусами й гаслом «Чи потрібно бути чоловіком, щоб стати членом парламенту». У 2009 році вони використовували бігборди з трьома чоловіками-лідерами найбільших партій, які стояли пліч-о-пліч, а текст натякав на те, що вони об'єдналися, віддаючи перевагу кандидатам чоловічої статі над жінками.⁵⁸

Ініціативи щодо відбору

Проект 2012 року, ініційований Центром для американських жінок і політики в Рутгерському університеті, був розрахований на жінок віком від 45 років, які мали більше шансів бути на керівних посадах і мати менше сімейних обов'язків. Їх запитували, чи вони коли-небудь думали про те, щоб стати політичними представниками; їм забезпечили контакти з аналітичними центрами, програмами навчання та мережами збору коштів, призначених допомогти їм досягти успіху.⁵⁹

З іншого боку вікової шкали Міжнародна організація дівчат-скаутів у багатьох країнах проводить довготривалу кампанію під назвою «To Get Her There», спрямовану на створення «збалансованого лідерства» та «справедливого представництва жінок на лідерських позиціях у всіх секторах та на всіх рівнях суспільства в одному поколінні».

Мережі збору коштів

Американський комітет EMILY's List було засновано в 1985 році з метою відбору та навчання жінок, а також для збору коштів для них на вибори від прибічників. Як зазначається, комітетом було підтримано 87 демократичних жінок-членів Конгресу, 16 сенаторів, 9 губернаторів і понад 500 жінок, які балотувалися на посади в державних і місцевих органах влади.⁶⁰

58. Доступно за посиланням: www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=campaign-for-women-launched-at-empty-hall-2010-10-11.

59. Доступно за посиланням: www.cawp.rutgers.edu/sites/default/files/resources/pressrelease_10-07-10_2012.pdf.

60. Доступно за посиланням: www.emilyslist.org.

Заходи з боку політичних партій

Британська Лейбористська партія прийняла короткострокову політику «Короткі списки, що складаються лише з жінок». Якщо жінка-депутатка йде у відставку або чоловік йде у відставку з місця, яке ймовірно буде отримано партією, тоді місцеві члени партії повинні вибрати кандидата зі списку жінок. Ця практика використовується на державному та місцевому рівнях. Після виборів у 2015 році 43% депутатів від Лейбористської партії були жінками.

У Швеції жіночі підрозділи всередині великих партій збирали бази даних з іменами та біографіями потенційних кандидаток, яких можна було б порекомендувати керівникам партії, коли вони намагалися знайти жінок для включення в списки.⁶¹

Робочі умови в урядах

У Данії голосування триває до 19:00. У Швеції наскільки це можливо, уникають вечірнього голосування; голосування зазвичай не відбувається по понеділках і п'ятницях. Майже 40% парламентів узгоджують свій розклад зі шкільними канікулами.⁶²

У Шотландії заклади для догляду за дітьми відкриті для членів і відвідувачів. Це розглядається як «важлива частина створення відкритого та доступного уряду».⁶³

Короткий виклад результатів

- ▶ Програми навчання важливі для заохочення жінок балотуватися в кандидати та для їх підтримки під час кампанії й після обрання. Щоб бути ефективними, вони повинні розпочинатися принаймні за два роки до виборів.
- ▶ НУО та інші організації можуть відіграти дуже важливу роль у забезпеченні навчання та заохоченні жінок балотуватися.
- ▶ Система партійних списків заохочує жінок балотуватися, оскільки кампанії легше проводити в групі.
- ▶ НУО відіграють важливу роль у створенні підтримки для жінок-кандидаток із боку виборців і щоб чинити тиск на законодавців і закликати їх до відповідальності.
- ▶ Самоконтроль ЗМІ збільшив відсоток статей про жінок.
- ▶ Міжфракційна підтримка та співробітництво у заходах із гендерних питань, як-от депутатське об'єднання з гендерних питань в Україні, підвищили роль і значення цих питань та здійснили певний прогрес.
- ▶ Цільові кампанії, спрямовані на конкретні групи жінок, наприклад, на старших і молодих жінок, можуть бути успішними.
- ▶ Заходи для вирішення проблеми відсутності фінансових ресурсів у жінок можуть стимулювати більше жінок балотуватися на виборах.
- ▶ Робочі заходи для урядів і місцевих рад можна змінити, щоб зробити їх більш доступними для жінок.

61. Wistrand B. (1981), Swedish women on the move, Swedish Institute, Stockholm.

62. Palmieri S. (2011), Gender sensitive parliaments, Inter-Parliamentary Union, Geneva.

63. Доступно за посиланням: www.scottish.parliament.uk/visitandlearn/12522.aspx.

Розділ 4

Висновки

Дослідження надало кількісну та якісну інформацію про ситуацію з жінками в країнах Східного партнерства та її вплив на їхні можливості балотуватися й бути обраними на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Кожна з країн, включених у дослідження, має законодавство, що гарантує жінкам рівні з чоловіками права, однак жінки не представлені в політиці рівноцінно. У середньому в країнах дослідження 23% жінок є кандидатами на виборах до парламенту, з них 16% обираються. Ця цифра змінюється від 30% кандидатів у Молдові до 18% кандидатів у Вірменії та Азербайджані. Серед обранців до парламенту Білорусі 27% є жінками, а у Вірменії обирають лише 10% жінок.

Є багато схожого у всіх країнах і незважаючи на різні політичні реалії та труднощі, існує спільна основа, що полягає в бажанні знайти способи збільшити представництво жінок у політичному житті.

Дослідження підтвердило наявність істотних перешкод, що обмежують політичну участь жінок.

Істотною перешкодою, яку відзначили всі дослідники, а також 21 із 53 опитаних у всіх країнах дослідження, є глибоко вкорінені культурні стереотипи, ставлення, цінності, норми й упередження про місце жінок у суспільстві. Переконавання таке: основна роль жінки – бути вдома й доглядати за родиною, вони нездатні приймати рішення чи керувати організаціями як чоловіки.

Ці ставлення до жінок найкраще відображаються в ставленні до насильства щодо жінок. Навіть у країнах, де є відповідне законодавство, як-от в Азербайджані, Грузії та Молдові, кількість випадків, про які повідомлено органам влади, і кількість розслідувань залишаються низькими по відношенню з даними НУО. Наприклад, за приблизними розрахунками, кожна третя жінка в Білорусі стала жертвою фізичного насильства.

Жінки також перебувають у невигідному становищі з економічної точки зору. У середньому 52% жінок і 65% чоловіків є учасниками ринку праці.

Жінки мають нижчий дохід. У середньому в країнах дослідження вони отримують 59% доходу чоловіків.

Жінки займають керівні посади – Білорусь і Молдова знаходяться серед перших 10 зі 128 країн, досліджених Міжнародною організацією праці; однак вони потерпають через розподіл робіт, працюючи лише в низькооплачуваних секторах, як-от у галузі готельного бізнесу й обслуговування, торгівлі, освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення. І це попри той факт, що зараз у всіх країнах дослідження, за винятком Азербайджану, спостерігається більш високий відсоток жінок із вищою освітою, ніж чоловіків.

Культурні стереотипи і відповідний вплив на економічне становище жінок обурливі, оскільки вони не дозволяють жінкам думати, що вони здатні балотуватися на виборах.

Зараз кандидатки й обрані жінки в меншості. Це означає, що від них часто очікуються кращі результати, ніж від чоловіків у тій самій ролі. Наявність більш ефективних, компетентних жінок у парламентах, національних зборах і місцевих та регіональних органах влади збільшила б видимість жінок, вони б перестали бути винятком, завдяки чому збільшилася б упевненість громадськості в їхній здатності виконати роботу, а це б у свою чергу допомогло побороти стереотипні погляди.

Це підтверджує наявна у нас інформація про кандидатів і обранців. Жінки, які висували свою кандидатуру на виборах, мають значні навички та досвід. Майже всі вони мають вищу освіту: 100% у Вірменії, Азербайджані та Білорусі; 98% в Україні. Опитані жінки обіймали керівні та впливові посади, для яких потрібні професійні й управлінські навички, зокрема, вони були головними лікарями, юристами та директорами коледжів.

Зрозуміло, що незважаючи на економічне становище жінок у цілому, в країнах Східного партнерства немає нестачі в кваліфікованих, спроможних жінках, які можуть відігравати політичні ролі.

Результати опитування, що включені у дослідження, свідчать про те, що ставлення до жінок як політичних представників змінюється і змінюється найшвидше серед молодих виборців. Дослідження НДІ в Україні⁶⁴ показує, що виборці більше цікавляться досвідом та політичною приналежністю кандидата, ніж його статтю.

У цьому відношенні громадськість випереджає політичні партії й тих, хто відбирає кандидатів.

Лише три політичні партії в дослідженні мали жінок-лідерів; у семи – жінки були заступницями. Відсоток жінок у найвищих виконавчих органах коливається від 40% в одній партії в Азербайджані до 5-10% у Вірменії.

У дослідженні більшість партій мали жіночі відділи чи організації, однак, це не відображалось в політиці партії. Жодна з досліджених партій у Вірменії, Грузії, Білорусі чи Україні не включила до власних передвиборчих програм спеціальну політику щодо жінок, як-от щодо представництва жінок чи насильства щодо жінок і дівчат.

Це підтверджує думку, що проблеми жінок неважливі, а також те, що жінкам немає місця в політичному житті.

Усе частіше політичні партії повинні залучати голоси більш незалежно мислячих молодих людей, у тому числі молодих виборців жіночої статі, і саме це може бути рушієм змін.

У дослідженні також розглядалися виборчі системи в країнах Східного партнерства, а також те, наскільки вони підтримували чи перешкоджали представництву жінок у політиці. Хоча сама виборча система не принесе потрібні зміни, дослідники

64. Програма розвитку ООН (ПРООН) і Національний демократичний інститут (2011), «Розширення прав жінок для сильніших політичних партій», ПРООН і НДІ, Нью-Йорк.

та респонденти вважають, що система пропорційного представництва більш сприятлива для жінок. Система пропорційного представництва ефективніша в поєднанні з іншими заходами, зокрема, квотами та/чи позитивними заходами.

Приклади, які дослідження віднайшло у Вірменії та Україні, де було прийнято законодавчі квоти, показують збільшення кількості кандидатів і обранців жіночої статі. Однак, у Вірменії, єдиній країні дослідження, яка прийняла офіційні законодавчі квоти й де жінки мають бути включені в списки, наміри цього заходу зводяться нанівець практикою, коли жінки знімають свою кандидатуру й замінюються чоловіками після погодження списків або після виборів.

Приклад місцевих виборів у 2015 році в Україні, де 30% квоту було прийнято, але не однаково застосовано, показує важливість наявності ефективних механізмів застосування й необхідність зазначити, що жінки повинні займати переможні позиції в партійних списках.

У Грузії добровільні позитивні заходи у формі додаткового фінансування політичних партій, які вирішили включити частку жінок у списки кандидатів, виявилися неефективними для збільшення кількості обраних жінок. Причиною цього було те, що лише менші партії, які мали найменше шансів бути обраними в парламент, прийняли цей захід.

Таким чином, у квотах, які планується узаконити, має зазначатися, що жінки повинні займати переможні позиції в списках, і виконання цієї вимоги має належним чином забезпечуватися. Коли жінка йде у відставку після виборів або після затвердження списку, її має замінити інша жінка.

Фінансові стимули мають застосовуватися до всіх партій, радше ніж бути добровільними, та визначати, що додаткове державне фінансування повинне спрямовуватися на заходи стимулювання більшої кількості жінок балотуватися на виборах і на підтримку їхніх кампаній.

Як повідомили респонденти, крім культурних стереотипів і упереджень, другою найважливішою перешкодою для жінок у виконанні політичних функцій є відсутність фінансових ресурсів. Щоб бути відібраним у якості кандидата, відвідувати зібрання та конференції, щоб стати відомим у політичній партії, потрібні кошти. Однак найбільшою проблемою для опитаних жінок була вартість самої кампанії. Хоча зазвичай партії надавали певний рекламний матеріал та брошури, жінки-кандидатки, як правило, самі мали надавати ресурси з власних коштів. Це було ще більшою проблемою для тих хто балотувався як незалежні кандидати, адже в деяких випадках вони також мали знайти кошти на грошову заставу для висування своєї кандидатури.

Оскільки жінки знаходяться в невігідному економічному становищі, вони мають менший доступ до фінансових ресурсів, ніж чоловіки, а тому через відсутність грошей нездатні здійснювати своє право балотуватися на виборну посаду.

Фінансування в межах партій більш імовірно буде надаватися тим, хто має шанси на перемогу, що ще більше увічнює наявний порядок.

У дослідженні зазначається один аргумент не на користь запровадження квот та інших спеціальних заходів стимулювання жінок балотуватися на виборах, а саме

те, що законодавство надає чоловікам і жінкам рівні права щодо можливості висунання своєї кандидатури й обрання. Однак, це «гендерно нейтральне» законодавство не вирішує проблему гендерної нерівності й ігнорує наявну кричущу нерівність можливостей для участі жінок у політичному житті. Цю нерівність можна усунути, лише прийнявши тимчасові спеціальні заходи, як-от ефективні квоти й позитивні заходи.

Також не можна ігнорувати, що усунення нерівності для жінок матиме істотний вплив на чоловіків, які зараз обіймають посади у виборних органах, а також що саме ці органи повинні впровадити законодавство для внесення змін.

Утім, зміна поглядів виборців і прагнення демократичної легітимності є вагомим рушієм змін на шляху до збалансованого політичного представництва жінок і чоловіків. Існують певні чіткі заходи, які можна вжити, щоб ці зміни відбулися.

Розділ 5

Рекомендації

ЗА КРАЇНАМИ

Вірменія

Необхідно розглянути можливість запровадження заходів, спрямованих на запобігання підриву намірів щодо запровадження квот для жінок у партійних списках практикою, коли жінка знімає свою кандидатуру й замінюється чоловіком, щойно списки приймаються або відразу після обрання. Наприклад, це можна зробити закріпивши на законодавчому рівні, що член партії, який звільняє місце, має замінюватися наступною особою в партійному списку з менш представленої статі.

Азербайджан

Необхідно розглянути можливість запровадження позитивних заходів, наприклад, фінансових стимулів для заохочення політичних партій відбирати жінок на переможні позиції.

Білорусь

Держава повинна розглянути можливість співпраці з жіночими НУО для забезпечення дотримання політики гендерної рівності.

Грузія

Забезпечити, щоб фінансовий стимул, який надається політичним партіям, до складу партійних списків яких входять жінки, спрямовується на підтримку жінок, які відбираються кандидатами, під час кампанії та після їх першого обрання. Фінансову виплату можна зробити залежною від демонстрації виконання цих заходів.

Ще потрібно дослідити питання, наскільки ефективність лише фінансових стимулів заохочує до збільшення кількості жінок-кандидаток та обраних жінок. Якщо ці заходи не працюють, потрібно подумати про інші ініціативи.

Молдова

Забезпечити, щоб нещодавно прийнятий закон, який впроваджує 40% квоту для жінок у партійних списках, був повністю реалізований шляхом запровадження вимоги, що жінки мають розміщуватися на переможних позиціях у партійних списках, а закон має ефективно виконуватися.

Україна

Забезпечити, щоб 30% квоти в партійних списках на місцевих виборах дотримувалися належним чином шляхом відмови в реєстрації списків, які не відповідають цій вимозі. Підвищити ефективність закону шляхом впровадження вимоги, що жінки мають займати переможні позиції в списках.

Забезпечити, щоб діти віком до 16 років могли заходити в будівлю парламенту та забезпечити кімнату для батьків і дітей.

Грузія, Молдова й Україна

Потрібно розглянути питання запровадження на законодавчому рівні квот на виборах до законодавчих органів за системою пропорційного представництва.

УСІ КРАЇНИ

Політичні партії

Заходи для заохочення та підтримки більшої кількості жінок балотуватися й бути обраними, зокрема:

- ▶ прийняття прозорих критеріїв відбору кандидатів, які не базуються на фінансових внесках для партії;
- ▶ спрямування фінансової підтримки жінкам-кандидаткам;
- ▶ заохочення жінок балотуватися та забезпечення навчання принаймні за два роки до виборів (приклад заходів підтримки в Молдові);
- ▶ розробка стратегії розбудови потенціалу для членів партії жіночої статі в межах партії;
- ▶ надання наставництва та підтримки для жінок після їх обрання;
- ▶ заходи для збільшення кількості жінок на керівних посадах у партії;
- ▶ більше висвітлення жінок-кандидаток та обраних представників у ЗМІ;
- ▶ прагнення до гендерного балансу під час засідань та круглих столів, що проводяться партією;
- ▶ прийняття політики щодо питань жінок у партійній політиці та програмних документах партії за результатами консультацій з жінками-членками партії та жіночими НУО, а також їх широке висвітлення;
- ▶ посилення жіночих мереж і організацій в межах партії та створення простору й можливостей для жінок для обговорення партійних програм і політики;
- ▶ забезпечення того, що всі рівні партійних організацій, зокрема, місцеві, знають та реалізують політику підтримки відбору й обрання жінок;
- ▶ прагнення до гендерного балансу в комісіях, що відповідають за відбір кандидатів;
- ▶ боротьба зі стереотипними поглядами щодо жінок, піднімаючи проблемні питання щодо жінок у публічних заявах керівників партій;
- ▶ запровадження та дотримання стандартів поведінки для членів партії у зв'язку з коментарями та діями, що принижують кандидаток і обраних жінок.

Уряди/правлячі партії

Підтримка політичного представництва жінок у перелічені нижче способи.

- ▶ Впровадження квот для жінок-голів і депутаток урядових комітетів.
- ▶ Впровадження законодавства, що має позитивний вплив на представництво жінок у політиці, зокрема, заходів, що стосуються соціальних і економічних аспектів життя жінок, а також впровадження на законодавчому рівні квот та позитивних заходів, які гарантують, що підтримка, у тому числі фінансова підтримка, орієнтовані на жінок.
- ▶ Аналіз «гендерно нейтрального» законодавства з метою оцінки його диференційного впливу на жінок та чоловіків, і вжиття заходів для пом'якшення несприятливих наслідків. Наприклад, запровадження тимчасових заходів для вирішення проблеми недостатнього представництва жінок у виборних органах.
- ▶ Забезпечення того, що проблеми жінок включено до законодавчої програми, і її підтримка шляхом можливого створення депутатської групи (з гендерних питань) рівних можливостей (на прикладі України).
- ▶ Підтримка реалізації планів заходів щодо гендерної рівності шляхом забезпечення виділення достатніх ресурсів і моніторингу, оцінка та відкрите звітування про вплив прийнятих заходів і їхнього успіху.
- ▶ Заохочення організацій, що представляють місцеві та регіональні органи, забезпечувати навчання та підтримку жінок-кандидаток і тих, кого обрано до адміністративних органів.
- ▶ Забезпечення того, що національні парламенти, а також місцеві й регіональні органи проводять консультації та запроваджують способи роботи, які підтримують жінок, зокрема, заходи, які дозволяють особам, на утриманні яких є інші, брати повноцінну участь.
- ▶ Запровадження й застосування стандартів поведінки для обраних членів, що забезпечуватимуть ставлення до жінок із повагою.
- ▶ Забезпечення того, що статистичні бюро збирають надійну статистику з розбивкою за статтю щодо ВПО, етнічних і релігійних меншин та громадян, які проживають за кордоном.
- ▶ Забезпечення того, що Центральна виборча комісія надає надійну статистику з розбивкою за статтю щодо кандидатів на виборах і обранців на законодавчому, регіональному та місцевому рівнях.
- ▶ Підтримка мереж жінок, обраних посадовими особами, й ініціатив щодо нарощення потенціалу, особливо спрямованих на жінок.
- ▶ Забезпечення того, що національні та місцеві органи влади, а також державні адміністрації збирають надійні дані з гендерною розбивкою щодо жінок, які обіймають виборні посади.
- ▶ Розробка кампаній для підвищення обізнаності щодо гендерних питань і важливості представництва жінок у політиці.

За кадром

Міла Тешаєва (Київ) використовує фотографії, щоб зрозуміти рушійні сили, що знаходяться поза суспільними конструкціями, з точки зору допитливого дослідника. Відтворена тут серія під назвою «За кадром» відображає повсякденну реальність активних жінок у країнах Східного партнерства, їхні мрії та труднощі, з якими вони стикаються. Жінки зображуються рольовими моделями для інших. Вони – живий доказ того, що протистояння домашньому насильству та ранньому заміжжю, а також боротьба за кращий рівень життя у своїх муніципалітетах завдяки своїм повноваженням мера чи місцевого депутата, вартує зусиль. Ця робота була замовлена в рамках програми GIZ щодо самоврядування Південного Кавказу й відповідна фотовистака була організована під час презентації цього видання "Представництво жінок у політиці в країнах Східного партнерства" у грудні 2016 року в Києві.

Нуне Авагян
Член міської ради Гомка, Вірменія.

“Жінки здатні піклуватися про дрібниці, які можуть здаватися неважливими.

Але дрібниці відображають більше ціле.”

Тамар Далакішвілі,
Член міської ради Тетріцкаро, Грузія

Шалала Кафарова,
Член міської ради З.Тагієва

Тамар Далакішвілі,
Член міської ради Тетріцкаро

“З людьми в селі завжди є що обговорити. Відколи я взяла участь у програмі наставництва DAYAQ, я можу привносити нові ідеї, якими можна обмінюватися.”

Малахат Маммадова
Лідер громади в Коргьоз, Азербайджан

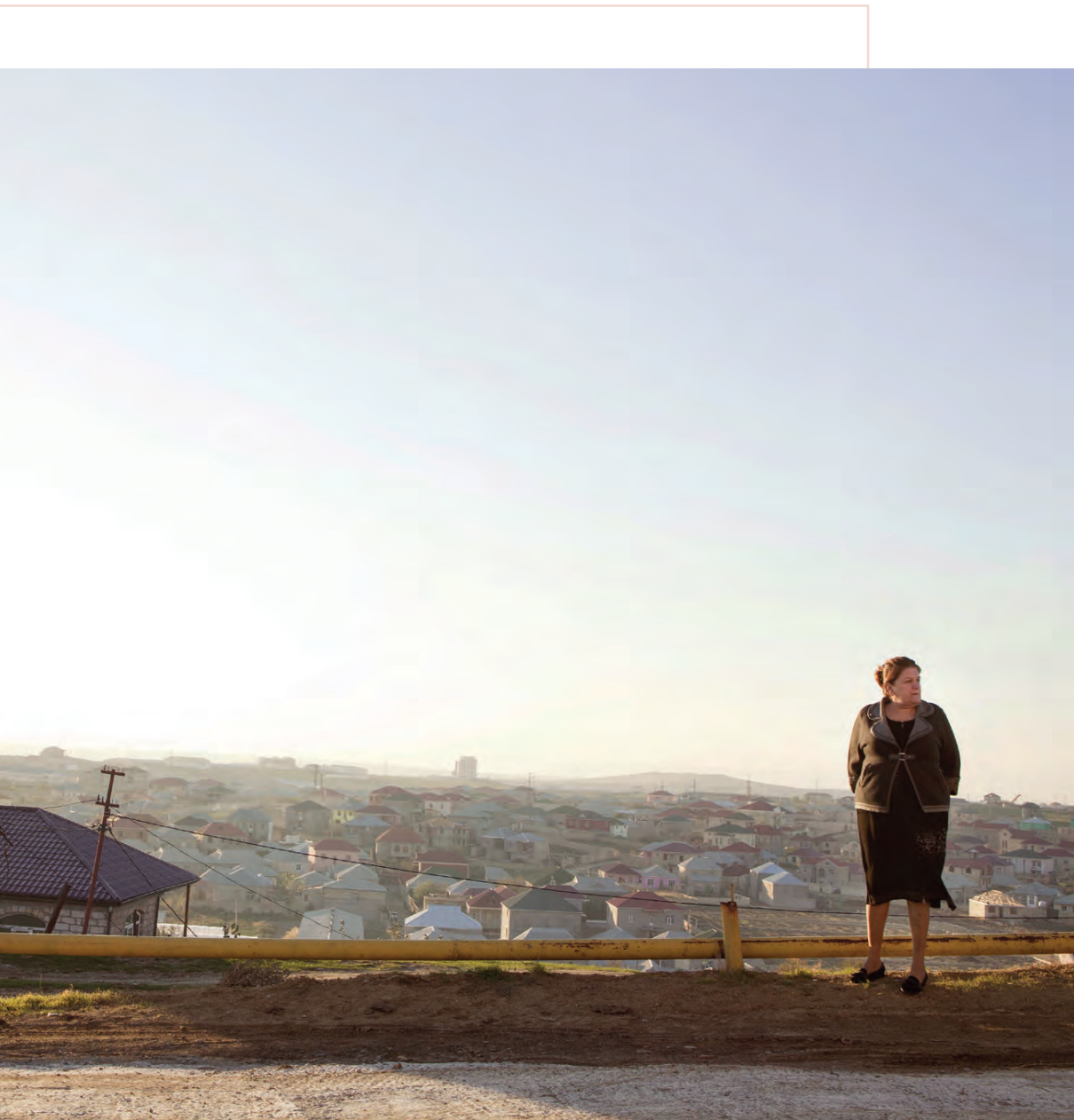

Людміла Халілова,
Член міської ради Гарачухура,
Голова громадської організації «Жінки за міський
розвиток» і координатор мережі DAYAQ, Азербайджан

“Моя бабуся завжди говорила мені: «У кімнаті є чотири кути, і ти ніколи не знаєш, де двері. Якщо до тебе ставляться погано в одному куті – просто йди в інший».

Я вирішила встановити у своєму житті інші правила, тому намагаюся допомогти жінкам у моєму місті знайти ці двері.”

Малахат Алієва,
Член міської ради Масазіра, Азербайджан

Єва Ломтадзе,
Голова комітету Ради,
Міська рада Лагодехі

“Я знаю закони, а застосування моїх знань допомагає мені вирішити багато наших спільних проблем. Я пишаюся тим, що мала змогу сприяти спорудженню будинків для 150 родин у нашому регіоні. Спочатку це здавалося неможливим, але я перетворила це в реальність.”

Нуне Авагян,
Член міської ради Гомка, Вірменія

“Коли мене обрали в міську раду вперше, мені було складно працювати в команді, де домінували чоловіки. Але через деякий час я довела, що ніхто не може утримати мене від виконання моєї роботи.”

Натела Гоголадзе,
Член міської ради Боржомі, Грузія

Малахат Маммадова,
Лідер громади в Коргоз

Людміла Халілова, Член міської ради Гарачура,
Голова громадської організації «Жінки за міський розвиток»
і координатор мережі DAYAQ, Азербайджан

Додаток 1

Опитувальник про контекстно-нарративний огляд для країн Східного партнерства

Дані про респондента	
Заповнено	Ч ☐ Ж ☐
Ім'я	
Прізвище	
Країна	

I. ВСТУП

Опис дослідження з роботою, яка проводиться (розповідь): максимум 300 слів

Наслідки/результати/висновки, що були отримані, та труднощі, з якими стикалися, наприклад, відсутність даних, тощо (опис): Максимум 300 слів

Наслідки:

Результати:

Висновки:

Виявлені труднощі:

Застосована методика (розповідь): максимум 300 слів

Кількість зустрічей _____

Особи, функції, назва установ:

Основні використані джерела:

Інше (зазначити):

II. ОСНОВНІ ДАНІ

Економічне підґрунтя (дані):

ВВП на душу населення _____ / джерело:

Рівень бідності: жінки _____; чоловіки _____ / джерело:

Доходи: жінки _____; чоловіки _____ / джерело:

Частка доходів: жінки _____; чоловіки _____ / джерело:

Заробіток: жінки _____; чоловіки _____ / джерело:

Зайнятість населення за статтю: жінки _____; чоловіки _____ / джерело:

Соціальний стан (дані):

Частка випусників університету: жінки _____; чоловіки. _____ / джерело:

Частка жінок у вищій/центральной адміністрації:

жінки _____; чоловіки _____ / джерело:

ВПО: жінки _____; чоловіки _____ / джерело:

Меншини: жінки _____; чоловіки _____ / джерело:

Домогосподарства без основних видів обслуговування: _____ / джерело:

Дітей на одну сім'ю: _____ / джерело:

Випадки насильства щодо жінок - зазначте : _____

_____ /джерело:

Політична складова (включно з інформацією про війни/конфлікти, політичну стабільність/нестабільність, ситуацію з правами людини й основоположними свободами, участь етнічних меншин/вік як виборців, незалежні жіночі рухи/НУО, ставлення до системи квот). Максимум 400 слів

III. НАЦІОНАЛЬНА ТА МІЖНАРОДНА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА, ЩО РЕГУЛЮЄ ПИТАННЯ РІВНОПРАВНОЇ УЧАСТІ, ТА ІСТОРІЯ ПРИЙНЯТТЯ (КОНСТИТУЦІЯ, СПЕЦІАЛЬНІ ЗАКОНИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ, ЗАКОН ПРО ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ, НОРМИ)

Запитання	Так/ні	Якщо так - правова норма / назва закону	Дата прийняття
Чи нормативно-правова база гарантує рівні права для жінок?			
Чи містить вона спеціальні права для жінок, що стосуються балотування та зайняття державної посади?			
Чи існують в законодавстві положення, що ставлять жінок у невідповідне становище?			

IV. ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА

Про виборчі системи⁶⁵

	Дата останніх виборів	___/___/___	
1.	<p>Укажіть виборчу систему</p> <ul style="list-style-type: none"> • Плюралістська мажоритарна система: проста більшість або система перемоги кандидата, що набрав найбільше голосів • Плюралістська мажоритарна система: абсолютна більшість (система двох турів) • Система пропорційного представництва: <ul style="list-style-type: none"> - Відкриті партійні списки - Закриті партійні списки - Інше (зазначити) <hr/> <ul style="list-style-type: none"> • Система напівпропорційного представництва <ul style="list-style-type: none"> - Відкриті партійні списки - Закриті партійні списки - Інше (зазначити) <hr/>	☐ ☐ ☐ ☐ Відкриті ☐ Закриті ☐ Інше ☐ ☐ Відкриті ☐ Закриті ☐ Інше	
1.1.	Якщо списки відкриті, чи призвело це до більшої або меншої кількості жінок-кандидаток?	Більше ☐ Поясніть	Менше ☐ Поясніть

65.

- **Плюралістська мажоритарна система:** проста більшість або система перемоги кандидата, що набрав найбільше голосів: ця система передбачає, що обирається кандидат, який отримав найбільшу кількість голосів. Це означає, що навіть якщо кандидат отримує досить незначну кількість голосів, він вважається обраним, якщо він/вона отримав/ла найбільшу кількість голосів. Приклад: Велика Британія.
- **Плюралістська мажоритарна система:** абсолютна більшість (система двох турів): Щоб бути обраним у першому турі, кандидат має набрати абсолютну більшість голосів. Якщо жоден кандидат не отримує абсолютну більшість у першому турі, тоді між кандидатами з найбільшою кількістю голосів у першому турі проводиться другий тур; обирається кандидат, який перемагає за простою більшістю голосів. Приклад: Франція.
- **Система пропорційного представництва:** Відповідно до типової пропорційної системи, партія/список має отримати кількість представницьких місць, пропорційну кількості отриманих голосів. Місця виділяються партії/списку відповідно до частки отриманих голосів. Ця система може працювати з відкритими або закритими списками (відкриті: виборці можуть вказувати свої симпатії щодо кандидатів у межах певної партії/списку; закриті: виборці можуть голосувати лише за партію/список, не впливаючи на конкретних кандидатів, які обираються). Приклад: Швеція.
- **Система напівпропорційного представництва:** У цій системі поєднуються позитивні якості мажоритарної та пропорційної виборчих систем. Частка парламенту обирається за плюралістською мажоритарною системою, а решта – за системою пропорційного представництва. Ця система може працювати з відкритими або закритими списками (відкриті: виборці можуть вказувати свої симпатії щодо кандидатів у межах певної партії/списку; закриті: виборці можуть голосувати лише за партію/список, не впливаючи на конкретних кандидатів, які обираються). Приклад: Німеччина.

1.2.	Чи вимагається законом, щоб жінки розміщувалися на переможних позиціях у списку кандидатів? (перших 10 місць)	Так ☐	Ні ☐
1.3.	Який розмір (кількість голосів) мандата?		
1.4.	Вимоги до кандидатів - підписи/ грошові застави для балотування	1. 2. 3. 4. За потреби додайте інше	
1.5.	Як заміщуються вакансії?	Поясніть	
2.	Чи показують результати, чи виборча система ставить жінок у вигідне чи не вигідне становище?	Поясніть	
3.	Чи дозволяє закон позитивні заходи для збільшення кількості жінок, які обираються?	Так ☐	Ні ☐
3.1.	Які саме?	Перелічіть їх	
3.2.	Наскільки успішними вони були в збільшенні кількості жінок-кандидаток і обраних жінок?	Поясніть	
3.3.	Правила щодо квот	Так ☐	Ні ☐
3.4.	Фінансові стимули	Так ☐	Ні ☐
3.5.	Наявні санкції (якщо є, укажіть)	Так ☐	Ні ☐
3.6.	Застосування санкцій	Поясніть	
3.7.	Які дії чиновників щодо списків, у яких не дотримано квоти?	Поясніть	

4.	Профілі жінок, обраних на останніх виборах		
4.1.	Загальна кількість місць _____	Усього % _____	
4.2.	Загальна кількість обранців чоловіки/жінки _____/_____ • Партія: чоловіки/жінки _____/_____ • Незалежний кандидат: чоловіки/жінки _____/_____	Усього % _____ • Партія _____ • Незалежний кандидат _____	
4.3.	Старшинство в політиці (якщо є така інформація). Джерело:		
4.4.	Задекларований дохід (якщо є така інформація). Джерело:		
4.5.	Вік (якщо є така інформація). Джерело:	Жінки _____	Чоловіки _____
4.6.	Групи меншин (якщо є така інформація). Джерело:	Жінки _____	Чоловіки _____
4.7.	Освіта (якщо є така інформація). Джерело:	Жінки _____	Чоловіки _____
4.8.	Професія (якщо є така інформація).	Жінки _____	Чоловіки _____
5.	Профіль жінок-кандидаток		
5.1.	Загальна кількість кандидатів _____	Усього % _____	
5.2.	Загальна кількість кандидатів чоловіки/жінки _____/_____ • Партія: чоловіки/жінки _____/_____ • Незалежний кандидат: чоловіки/жінки _____/_____	Усього % _____ • Партія _____ • Незалежний кандидат _____	
5.3.	Старшинство в політиці (якщо є така інформація). Джерело:		

5.4.	Вік (якщо є така інформація). Джерело:	Жінки _____	Чоловіки _____
5.5.	Групи меншин (якщо є така інформація). Джерело:	Жінки _____	Чоловіки _____
5.6.	Освіта (якщо є така інформація). Джерело:	Жінки _____	Чоловіки _____
5.7.	Професія (якщо є така інформація).	Жінки _____	Чоловіки _____
6.	Жінки, що обіймають офіційну посаду • Голови комітетів відповідно до BEIS (у сфері інфраструктури, культури, соціальної та економічної галузях) • Голова • Заступник голови	• Жінки _____ • Жінки ☐ • Жінки _____	• Чоловіки _____ • Чоловіки _____
7.	Чи існують будь-які законодавчі та/чи адміністративні заходи, що гарантують, щоб графіки та методи роботи сприяли участі жінок?	Так ☐ Ні ☐ Укажіть	
7.1.	Чи існують перешкоди, які заважають участі жінок?	Так ☐ Ні ☐ Укажіть	

V. ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ

1.	Кількість/види основних політичних партій/груп (більшість/опозиція), які взяли участь в останніх виборах до законодавчих органів	
2.	Кількість/види основних політичних партій/груп (більшість/опозиція), які взяли участь в останніх місцевих виборах	
Внутрішня партійна організація (максимум 5 політичних партій із представництвом у законодавчих органах)		
3.	Лідер чи заступник лідера партії жінка?	Так ☐ Ні ☐ Укажіть
4.	Який відсоток жінок у найвищих виконавчих органах партії?	
5.	Чи партійні правила або конституція мають спеціальні вказівки щодо жінок у найвищих виконавчих органах? (наприклад, зарезервовані місця)	Так ☐ Ні ☐ Якщо так, укажіть
6.	Чи партія має підорганізації або групи для жінок?	Так ☐ Ні ☐ Якщо так, укажіть
7.	Якщо є підорганізації для жінок, то чи мають вони спеціальні права? • відправляти делегатів на партійні конференції • резервувати місця в найвищому виконавчому органі • інше, укажіть	Так ☐ Ні ☐ Так ☐ Ні ☐ Так ☐ Ні ☐
8.	Чи партійні правила або конституція мають спеціальні вказівки щодо представництва жінок у процесі відбору кандидатів на посаду в законодавчому органі? (наприклад, вимога щодо мінімальної кількості жінок серед загальної кількості кандидатів або вимога щодо зарезервованих для жінок місць угорі списку кандидатів)	Так ☐ Ні ☐ Якщо так, укажіть
9.	Який відсоток жінок від загальної кількості кандидатів у партійних списках на останніх національних виборах до національних законодавчих органів?	
10.	Який відсоток жінок були кандидатами в списках? (У країнах із винятково системою пропорційного представництва за списками відсоток буде таким, як і вище)	

11.	Чи політичні партії мають кандидатів на всіх рівнях?	Так ☐ Ні ☐ Якщо так, укажіть
12.	Чи партійні правила або конституція містять спеціальні вказівки щодо представництва жінок у процесі відбору кандидатів для балотування на місцевих виборах?	Так ☐ Ні ☐ Якщо так, укажіть
13.	Який відсоток партійних місць у національному законодавчому органі займали жінки після останніх виборів?	
14.	Який відсоток партійних місць у місцевих радах займали жінки після останніх виборів?	
15.	Чи вживає партія спеціальні заходи для заохочення жінок балотуватися на виборах? (наприклад, навчання або інша підтримка)	Так ☐ Ні ☐ Якщо так, укажіть
16.	Чи партія мала в останній виборчій програмі політику щодо: <ul style="list-style-type: none"> • насильства проти жінок і дівчат • представництва жінок • боротьби з дискримінацією • сексуальних і репродуктивних прав • балансу між роботою й особистим життям • участі жінок на ринку праці • здоров'я жінок • доступу до освіти. 	Так ☐ Ні ☐ Так ☐ Ні ☐ Так ☐ Ні ☐ Так ☐ Ні ☐ Так ☐ Ні ☐ Так ☐ Ні ☐ Так ☐ Ні ☐ Так ☐ Ні ☐
17.	Чи були жінки, які виступали від імені партії в засобах масової інформації під час останніх національних виборів?	Так ☐ Ні ☐ Укажіть

VI. МІСЦЕВІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ВИБОРНІ ОРГАНИ ВЛАДИ

Про виборчі системи⁶⁶

	Дата останніх виборів	___/___/___	
1.	<p>Укажіть виборчу систему</p> <ul style="list-style-type: none"> • Плюралістська мажоритарна система: проста більшість або система перемоги кандидата, що набрав найбільше голосів ☐ • Плюралістська мажоритарна система: абсолютна більшість (система двох турів) ☐ • Система пропорційного представництва: <ul style="list-style-type: none"> - Відкриті партійні списки ☐ Відкриті - Закриті партійні списки ☐ Закриті - Інше (зазначити) _____ ☐ Інше • Система напівпропорційного представництва ☐ <ul style="list-style-type: none"> - Відкриті партійні списки ☐ Відкриті - Закриті партійні списки ☐ Закриті - Інше (зазначити) _____ ☐ Інше 		
1.1.	Якщо списки відкриті, чи призвело це до більшої або меншої кількості жінок-кандидаток?	Більше ☐ Поясність	Менше ☐ Поясність
1.2.	Чи вимагається законом, щоб жінки розміщувалися на переможних позиціях у списку кандидатів? (перших 10 місць)	Так ☐	Ні ☐
1.3.	Який розмір (кількість голосів) мандата?		

66.

- **Плюралістська мажоритарна система:** проста більшість або система перемоги кандидата, що набрав найбільше голосів: ця система передбачає, що обирається кандидат, який отримав найбільшу кількість голосів. Це означає, що навіть якщо кандидат отримає досить незначну кількість голосів, він вважається обраним, якщо він/вона отримав/ла найбільшу кількість голосів. Приклад: Велика Британія.
- **Плюралістська мажоритарна система:** абсолютна більшість (система двох турів): Щоб бути обраним у першому турі, кандидат має набрати абсолютну більшість голосів. Якщо жоден кандидат не отримує абсолютну більшість у першому турі, тоді між кандидатами з найбільшою кількістю голосів у першому турі проводиться другий тур; обирається кандидат, який перемагає за простою більшістю голосів. Приклад: Франція.
- **Система пропорційного представництва:** Відповідно до типової пропорційної системи, партія/список має отримати кількість представницьких місць, пропорційну кількості отриманих голосів. Місця виділяються партії/списку відповідно до частки отриманих голосів. Ця система може працювати з відкритими або закритими списками (відкриті: виборці можуть вказувати свої симпатії щодо кандидатів у межах певної партії/списку; закриті: виборці можуть голосувати лише за партію/список, не впливаючи на конкретних кандидатів, які обираються). Приклад: Швеція.
- **Система напівпропорційного представництва:** У цій системі поєднуються позитивні якості мажоритарної та пропорційної виборчих систем. Частка парламенту обирається за плюралістською мажоритарною системою, а решта – за системою пропорційного представництва. Ця система може працювати з відкритими або закритими списками (відкриті: виборці можуть вказувати свої симпатії щодо кандидатів у межах певної партії/списку; закриті: виборці можуть голосувати лише за партію/список, не впливаючи на конкретних кандидатів, які обираються). Приклад: Німеччина.

1.4.	Вимоги до кандидатів - підписи/ грошові застави для балотування	1. 2. 3. 4. За потреби додайте інше	
1.5.	Як заміщуються вакансії?	Поясніть	
1.6.	Чи обираються мери шляхом прямого голосування?	Так ☐	Ні ☐
2.	Чи показують результати, чи виборча система ставить жінок у вигідне чи не вигідне становище?	Поясніть	
3.	Чи дозволяє закон позитивні заходи для збільшення кількості жінок, які обираються?	Так ☐	Ні ☐
3.1.	Які саме?	Перелічіть їх	
3.2.	Наскільки успішними вони були в збільшенні кількості жінок-кандидаток і обраних жінок?	Поясніть	
3.3.	Правила щодо квот	Так ☐	Ні ☐
3.4.	Фінансові стимули	Так ☐	Ні ☐
3.5.	Наявні санкції (якщо є, укажіть)	Так ☐	Ні ☐
3.6.	Застосування санкцій	Поясніть	
3.7.	Які дії чиновників щодо списків, у яких не дотримано квоти?	Поясніть	
4.	Профілі жінок, обраних на останніх виборах		
4.1.	Загальна кількість / з яких чоловіки/жінки-мери _____/_____/_____ Кількість чоловіків/жінок від загальної кількості, які є членами місцевих рад _____/_____/_____	Усього % _____ Усього % _____	

4.2.	Загальна кількість обраних чоловіків/жінок-мерів _____/_____ • Партія _____ • Незалежний кандидат _____ Загальна кількість обраних депутатів місцевих рад чоловічої/жіночої статі _____/_____ • Партія _____ • Незалежний кандидат _____	Усього % _____ • Партія _____ • Незалежний кандидат _____ • Партія _____ • Незалежний кандидат _____	
4.3.	Старшинство в політиці (якщо є така інформація). Джерело:		
4.4.	Задекларований дохід (якщо є така інформація). Джерело:		
4.5.	Вік (якщо є така інформація). Джерело:	Жінки _____	Чоловіки _____
4.6.	Групи меншин (якщо є така інформація). Джерело:	Жінки _____	Чоловіки _____
4.7.	Освіта (якщо є така інформація). Джерело:	Жінки _____	Чоловіки _____
4.8.	Професія (якщо є така інформація).	Жінки _____	Чоловіки _____
5.	Профіль жінок-кандидаток		
5.1.	Загальна кількість кандидатів на посаду мера, з яких чоловіки/жінки _____/_____/_____ • Партія чоловіки/жінки _____/_____ • Незалежний кандидат чоловіки/жінки _____/_____ Загальна кількість кандидатів до місцевих рад, з яких чоловіки/жінки _____/_____/_____ • Партія чоловіки/жінки _____/_____ • Незалежний кандидат чоловіки/жінки _____/_____	Загальний % жінок _____ • Партія _____ • Незалежний кандидат _____ Загальний % жінок _____ • Партія _____ • Незалежний кандидат _____	
5.2.	Старшинство в політиці (якщо є така інформація). Джерело:		
5.3.	Вік (якщо є така інформація). Джерело:	Жінки _____	Чоловіки _____

5.4.	Групи меншин (якщо є така інформація). Джерело:	Жінки _____	Чоловіки _____
5.5.	Освіта (якщо є така інформація). Джерело:	Жінки _____	Чоловіки _____
5.6.	Професія (якщо є така інформація).	Жінки _____	Чоловіки _____
6.	Жінки, що обіймають офіційну посаду • Керівники регіональних органів влади	Жінки _____	Чоловіки _____
7.	Чи існують законодавчі та/чи адміністративні заходи, що гарантують, щоб графіки та робочі методи сприяли участі жінок?	Так ☐ Ні ☐ Укажіть	
7.1.	Чи існують перешкоди, які заважають участі жінок?	Так ☐ Ні ☐ Укажіть	

VII. САМОВИСУВАНЦІ ТА/ЧИ НЕЗАЛЕЖНІ КАНДИДАТИ

1.	Право висуватися	Так ☐ Ні ☐
2.	Умови Посилання на нормативно-правову базу:	Перерахуйте та додайте за потреби 1. 2. 3. 4.

VIII. ПРИКЛАДИ

1.	Ставлення Джерело:	Перелічіть
2.	Тренди Джерело:	Перелічіть
3.	Тенденції Джерело:	Перелічіть

Додаток 2

Шаблон для опитування

1. ОБРАНИЙ МЕР МІСТЕЧКО / СЕЛО		
Ім'я / Прізвище / Країна / Приналежність		
Дата виборів ___/___/___		
Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Освіта	
	Професія	
	Сімейні обставини	
	Чому ви балотувалися?	
	Як ви бачите свою роль?	
	Чи щось підтримувало вас як жінку? (партійна структура, навчання, наставництво, підтримка з боку інших людей тощо)	
	Які ваші враження від кампанії? (висвітлення в ЗМІ, ставлення виборців, ставлення членів партії, інших кандидатів)	
	Чи були конкретні перешкоди для вас як жінки-кандидатки? (фінансові, висування/обрання тощо)	
	Які основні теми, охоплені вашою передвиборчою кампанією?	

Інше	Які ваші враження від парламенту/національних зборів/ регіонального/місцевого уряду?	
	Чи стикалися ви з перешкодами через те, що ви жінка, обрана представником?	Перерахуйте та додайте за необхідності: 1. 2. 3.
	Чи є щось (хтось), що підтримує вас як обрану представницю?	Укажіть:
	Яким було ставлення: (1) обраних членів із вашої партії? (2) обраних членів з опозиційних партій? (3) ваших виборців? (4) засобів масової інформації? (5) співробітників, що працюють в установі?	(1) (2) (3) (4) (5)
	Якою ви бачите свою роль у підтримці/ заохоченні жінок балотуватися?	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	
	Чи балотувалися ви б знову? Чому / чому ні?	
	З вашого досвіду, що б позитивно вплинуло на жінок? (1) Для балотування (2) Під час виборчої кампанії	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	

2. ОБРАНИЙ МЕР ВЕЛИКЕ МІСТО

Ім'я / Прізвище / Країна / Приналежність

Дата виборів ___/___/___

Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Освіта	
	Професія	
	Сімейні обставини	
	Чому ви балотувалися?	
	Як ви бачите свою роль?	
	Чи щось підтримувало вас як жінку? (партійна структура, навчання, наставництво, підтримка з боку інших людей тощо)	
	Які ваші враження від кампанії? (висвітлення в ЗМІ, ставлення виборців, ставлення членів партії, інших кандидатів)	
	Чи були конкретні перешкоди для вас як жінки-кандидатки? (фінансові, висування/ обрання тощо)	
	Які основні теми, охоплені вашою передвиборчою кампанією?	

Інше	Які ваші враження від парламенту/національних зборів/регіонального/місцевого уряду?	
	Чи стикалися ви з перешкодами через те, що ви жінка, обрана представником?	Перерахуйте та додайте за необхідності: 1. 2. 3.
	Чи є щось (хтось), що підтримує вас як обрану представницю?	Укажіть:
	Яким було ставлення: (1) обраних членів із вашої партії? (2) обраних членів з опозиційних партій? (3) ваших виборців? (4) засобів масової інформації? (5) співробітників, що працюють в установі?	(1) (2) (3) (4) (5)
	Якою ви бачите свою роль у підтримці/заохоченні жінок балотуватися?	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	
	Чи балотувалися ви б знову? Чому / чому ні?	
	З вашого досвіду, що б позитивно вплинуло на жінок? (1) Для балотування (2) Під час виборчої кампанії	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	

3. ОБРАНИЙ ЧЛЕН МІСЬКОЇ РАДИ МІСТЕЧКО / СЕЛО

Ім'я / Прізвище / Країна / Приналежність

Дата виборів ___/___/___

Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Освіта	
	Професія	
	Сімейні обставини	
	Чому ви балотувалися?	
	Як ви бачите свою роль?	
	Чи щось підтримувало вас як жінку? (партійна структура, навчання, наставництво, підтримка з боку інших людей тощо)	
	Які ваші враження від кампанії? (висвітлення в ЗМІ, ставлення виборців, ставлення членів партії, інших кандидатів)	
	Чи були конкретні перешкоди для вас як жінки-кандидатки? (фінансові, висування/ обрання тощо)	
	Які основні теми, охоплені вашою передвиборчою кампанією?	

Інше	Які ваші враження від парламенту/національних зборів/регіонального/місцевого уряду?	
	Чи стикалися ви з перешкодами через те, що ви жінка, обрана представником?	Перерахуйте та додайте за необхідності: 1. 2. 3.
	Чи є щось (хтось), що підтримує вас як обрану представницю?	Укажіть:
	Яким було ставлення: (1) обраних членів із вашої партії? (2) обраних членів з опозиційних партій? (3) ваших виборців? (4) засобів масової інформації? (5) співробітників, що працюють в установі?	(1) (2) (3) (4) (5)
	Якою ви бачите свою роль у підтримці/заохоченні жінок балотуватися?	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	
	Чи балотувалися ви б знову? Чому / чому ні?	
	З вашого досвіду, що б позитивно вплинуло на жінок? (1) Для балотування (2) Під час виборчої кампанії	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	

4. ОБРАНИЙ ЧЛЕН МІСЬКОЇ РАДИ ВЕЛИКЕ МІСТО

Ім'я / Прізвище / Країна / Приналежність

Дата виборів ___/___/___

Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Освіта	
	Професія	
	Сімейні обставини	
	Чому ви балотувалися?	
	Як ви бачите свою роль?	
	Чи щось підтримувало вас як жінку? (партійна структура, навчання, наставництво, підтримка з боку інших людей тощо)	
	Які ваші враження від кампанії? (висвітлення в ЗМІ, ставлення виборців, ставлення членів партії, інших кандидатів)	
	Чи були конкретні перешкоди для вас як жінки-кандидатки? (фінансові, висування/ обрання тощо)	
	Які основні теми, охоплені вашою передвиборчою кампанією?	

Інше	Які ваші враження від парламенту/національних зборів/ регіонального/місцевого уряду?	
	Чи стикалися ви з перешкодами через те, що ви жінка, обрана представником?	Перерахуйте та додайте за необхідності: 1. 2. 3.
	Чи є щось (хтось), що підтримує вас як обрану представницю?	Укажіть:
	Яким було ставлення: (1) обраних членів із вашої партії? (2) обраних членів з опозиційних партій? (3) ваших виборців? (4) засобів масової інформації? (5) співробітників, що працюють в установі?	(1) (2) (3) (4) (5)
	Якою ви бачите свою роль у підтримці/заохоченні жінок балотуватися?	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	
	Чи балотувалися ви б знову? Чому / чому ні?	
	З вашого досвіду, що б позитивно вплинуло на жінок? (1) Для балотування (2) Під час виборчої кампанії	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	

5. ОБРАНИЙ НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ: БІЛЬШІСТЬ

Ім'я / Прізвище / Країна / Приналежність

Дата виборів ___/___/___

Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Освіта	
	Професія	
	Сімейні обставини	
	Чому ви балотувалися?	
	Як ви бачите свою роль?	
	Чи щось підтримувало вас як жінку? (партійна структура, навчання, наставництво, підтримка з боку інших людей тощо)	
	Які ваші враження від кампанії? (висвітлення в ЗМІ, ставлення виборців, ставлення членів партії, інших кандидатів)	
	Чи були конкретні перешкоди для вас як жінки-кандидатки? (фінансові, висування/обрання тощо)	
	Які основні теми, охоплені вашою передвиборчою кампанією?	

Інше	Які ваші враження від парламенту/національних зборів/ регіонального/місцевого уряду?	
	Чи стикалися ви з перешкодами через те, що ви жінка, обрана представником?	Перерахуйте та додайте за необхідності: 1. 2. 3.
	Чи є щось (хтось), що підтримує вас як обрану представницю?	Укажіть:
	Яким було ставлення: (1) обраних членів із вашої партії? (2) обраних членів з опозиційних партій? (3) ваших виборців? (4) засобів масової інформації? (5) співробітників, що працюють в установі?	(1) (2) (3) (4) (5)
	Якою ви бачите свою роль у підтримці/заохоченні жінок балотуватися?	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	
	Чи балотувалися ви б знову? Чому / чому ні?	
	З вашого досвіду, що б позитивно вплинуло на жінок? (1) Для балотування (2) Під час виборчої кампанії	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	

6. ОБРАНИЙ НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ: ОПОЗИЦІЯ

Ім'я / Прізвище / Країна / Приналежність

Дата виборів ___/___/___

Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Освіта	
	Професія	
	Сімейні обставини	
	Чому ви балотувалися?	
	Як ви бачите свою роль?	
	Чи щось підтримувало вас як жінку? (партійна структура, навчання, наставництво, підтримка з боку інших людей тощо)	
	Які ваші враження від кампанії? (висвітлення в ЗМІ, ставлення виборців, ставлення членів партії, інших кандидатів)	
	Чи були конкретні перешкоди для вас як жінки-кандидатки? (фінансові, висування/ обрання тощо)	
	Які основні теми, охоплені вашою передвиборчою кампанією?	

Інше	Які ваші враження від парламенту/національних зборів/ регіонального/місцевого уряду?	
	Чи стикалися ви з перешкодами через те, що ви жінка, обрана представником?	Перерахуйте та додайте за необхідності: 1. 2. 3.
	Чи є щось (хтось), що підтримує вас як обрану представницю?	Укажіть:
	Яким було ставлення: (1) обраних членів із вашої партії? (2) обраних членів з опозиційних партій? (3) ваших виборців? (4) засобів масової інформації? (5) співробітників, що працюють в установі?	(1) (2) (3) (4) (5)
	Якою ви бачите свою роль у підтримці/заохоченні жінок балотуватися?	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	
	Чи балотувалися ви б знову? Чому / чому ні?	
	З вашого досвіду, що б позитивно вплинуло на жінок? (1) Для балотування (2) Під час виборчої кампанії	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	

7. КОЛИШНІЙ НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ

Ім'я / Прізвище / Країна / Приналежність

Дата виборів ___/___/___

Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Освіта	
	Професія	
	Сімейні обставини	
	Чому ви балотувалися?	
	Як ви бачите свою роль?	
	Чи щось підтримувало вас як жінку? (партійна структура, навчання, наставництво, підтримка з боку інших людей тощо)	
	Які ваші враження від кампанії? (висвітлення в ЗМІ, ставлення виборців, ставлення членів партії, інших кандидатів)	
	Чи були конкретні перешкоди для вас як жінки-кандидатки? (фінансові, висування/ обрання тощо)	
	Які основні теми, охоплені вашою передвиборчою кампанією?	

Інше	Які ваші враження від парламенту/національних зборів/ регіонального/місцевого уряду?	
	Чи стикалися ви з перешкодами через те, що ви жінка, обрана представником?	Перерахуйте та додайте за необхідності: 1. 2. 3.
	Чи є щось (хтось), що підтримує вас як обрану представницю?	Укажіть:
	Яким було ставлення: (1) обраних членів із вашої партії? (2) обраних членів з опозиційних партій? (3) ваших виборців? (4) засобів масової інформації? (5) співробітників, що працюють в установі?	(1) (2) (3) (4) (5)
	Якою ви бачите свою роль у підтримці/заохоченні жінок балотуватися?	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	
	Чи балотувалися ви б знову? Чому / чому ні?	
	З вашого досвіду, що б позитивно вплинуло на жінок? (1) Для балотування (2) Під час виборчої кампанії	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	

8. НЕ ОБРАНИЙ МЕР: МІСТЕЧКО / СЕЛО

Ім'я / Прізвище / Країна / Приналежність

Дата виборів ___/___/___

Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Освіта	
	Професія	
	Сімейні обставини	
	Чому ви балотувалися?	
	Як ви бачите свою роль?	
	Чи щось підтримувало вас як жінку? (партійна структура, навчання, наставництво, підтримка з боку інших людей тощо)	
	Які ваші враження від кампанії? (висвітлення в ЗМІ, ставлення виборців, ставлення членів партії, інших кандидатів)	
	Чи були конкретні перешкоди для вас як жінки-кандидатки? (фінансові, висування/ обрання тощо)	
	Які основні теми, охоплені вашою передвиборчою кампанією?	
Інші запитання	Чи балотувалися б ви знову? Чому/чому ні?	
	З вашого досвіду, що б позитивно вплинуло на жінок? (1) Для балотування (2) Під час виборчої кампанії	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	

9. НЕ ОБРАНИЙ МЕР: ВЕЛИКЕ МІСТО

Ім'я / Прізвище / Країна / Приналежність

Дата виборів ___/___/___

Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Освіта	
	Професія	
	Сімейні обставини	
	Чому ви балотувалися?	
	Як ви бачите свою роль?	
	Чи щось підтримувало вас як жінку? (партійна структура, навчання, наставництво, підтримка з боку інших людей тощо)	
	Які ваші враження від кампанії? (висвітлення в ЗМІ, ставлення виборців, ставлення членів партії, інших кандидатів)	
	Чи були конкретні перешкоди для вас як жінки-кандидатки? (фінансові, висування/ обрання тощо)	
	Які основні теми, охоплені вашою передвиборчою кампанією?	
Інші запитання	Чи балотувалися б ви знову? Чому/чому ні?	
	З вашого досвіду, що б позитивно вплинуло на жінок? (1) Для балотування (2) Під час виборчої кампанії	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	

10. НЕ ОБРАНИЙ ЧЛЕН МІСЬКОЇ РАДИ: ВЕЛИКЕ МІСТО

Ім'я / Прізвище / Країна / Приналежність

Дата виборів ___/___/___

Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Освіта	
	Професія	
	Сімейні обставини	
	Чому ви балотувалися?	
	Як ви бачите свою роль?	
	Чи щось підтримувало вас як жінку? (партійна структура, навчання, наставництво, підтримка з боку інших людей тощо)	
	Які ваші враження від кампанії? (висвітлення в ЗМІ, ставлення виборців, ставлення членів партії, інших кандидатів)	
	Чи були конкретні перешкоди для вас як жінки-кандидатки? (фінансові, висування/ обрання тощо)	
	Які основні теми, охоплені вашою передвиборчою кампанією?	
Інші запитання	Чи балотувалися б ви знову? Чому/чому ні?	
	З вашого досвіду, що б позитивно вплинуло на жінок? (1) Для балотування (2) Під час виборчої кампанії	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	

11. НЕ ОБРАНИЙ ЧЛЕН МІСЬКОЇ РАДИ: МІСТЕЧКО / СЕЛО

Ім'я / Прізвище / Країна / Приналежність

Дата виборів ___/___/___

Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Освіта	
	Професія	
	Сімейні обставини	
	Чому ви балотувалися?	
	Як ви бачите свою роль?	
	Чи щось підтримувало вас як жінку? (партійна структура, навчання, наставництво, підтримка з боку інших людей тощо)	
	Які ваші враження від кампанії? (висвітлення в ЗМІ, ставлення виборців, ставлення членів партії, інших кандидатів)	
	Чи були конкретні перешкоди для вас як жінки-кандидатки? (фінансові, висування/ обрання тощо)	
	Які основні теми, охоплені вашою передвиборчою кампанією?	
Інші запитання	Чи балотувалися б ви знову? Чому/чому ні?	
	З вашого досвіду, що б позитивно вплинуло на жінок? (1) Для балотування (2) Під час виборчої кампанії	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	

12. НЕ ОБРАНИЙ НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ

Ім'я / Прізвище / Країна / Приналежність

Дата виборів ___/___/___

Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Освіта	
	Професія	
	Сімейні обставини	
	Чому ви балотувалися?	
	Як ви бачите свою роль?	
	Чи щось підтримувало вас як жінку? (партійна структура, навчання, наставництво, підтримка з боку інших людей тощо)	
	Які ваші враження від кампанії? (висвітлення в ЗМІ, ставлення виборців, ставлення членів партії, інших кандидатів)	
	Чи були конкретні перешкоди для вас як жінки-кандидатки? (фінансові, висування/ обрання тощо)	
	Які основні теми, охоплені вашою передвиборчою кампанією?	
Інші запитання	Чи балотувалися б ви знову? Чому/чому ні?	
	З вашого досвіду, що б позитивно вплинуло на жінок? (1) Для балотування (2) Під час виборчої кампанії	
	Що б ви зробили інакше, якби вам довелося знову йти на вибори?	

13. ЧЛЕНКИНЯ ПАРТІЇ, ЯКА ЗАЙМАЄ КЕРІВНУ ЛІДИРУЮЧУ ПОЗИЦІЮ

(більшість чи опозиція) (поясніть свій вибір)

Ім'я / Прізвище / Країна / Назва партії

Сфера	Запитання	Відповіді
Кампанія	Чи партія мала в останньому виборчому маніфесті політику щодо цих питань? (Так - Ні): <ul style="list-style-type: none">• насильство щодо жінок і дівчат;• представництво жінок;• боротьба з дискримінацією;• сексуальні та репродуктивні права;• баланс між роботою й особистим життям;• участь жінок на ринку праці;• здоров'я жінок;• доступ до освіти.	
	Чи існують спеціальні заходи, що заохочують жінок до участі?	

АГЕНТИ З ПРОДАЖУ ВИДАНЬ РАДИ ЄВРОПИ

БЕЛЬГІЯ

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Тел.: + 32 (0) 2 231 04 35
Факс: + 32 (0) 2 735 08 60
info@libeurop.eu
www.libeurop.be

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Koningslaan
BE-1190 BRUXELLES
Тел.: + 32 (0) 2 538 43 08
Факс: + 32 (0) 41 2-538-08
jean.de.lannoy@dl-servi.com
www.jean-de-lannoy.be

БОСНІЯ І ГЕРЦЕГОВИНА

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V BA-71000
SARAJEVO
Тел.: + 387 33 640 818
Fax: + 387 33 640 818
robertsplus@bih.net.ba

КАНАДА

Renouf Publishing Co. Ltd.
22-1010 Polytek Street
CDN-OTTAWA, ONT K1J 9J1
Тел.: +1 613 745 2665
Факс: +1 613 745 7660,
безкоштовний тел.:
(866) 767-6766
order.dept@renoufbooks.com
www.renoufbooks.com

ХОРВАТІЯ

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67 HR-21000 SPLIT
Тел.: + 385 21 315 800, 801, 802
Факс: + 385 21 315 804
robertsplus@robertsplus.hr

ЧЕХІЯ

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Тел.: + 420 2 424 59 204
Факс: + 420 2 848 21 646
import@suweco.cz
www.suweco.cz

ДАНІЯ

GAD
Vimmelskafet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Тел.: + 45 77 66 00 60
Факс: + 45 77 66 60 01
reception@gad.dk
www.gad.dk

ФІНЛЯНДІЯ

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1 Fi-00100
HELSINKI
Тел.: +358 (0) 9 121 4430
Факс: +358 (0) 9 121 4242
akatilaus@akateeminen.com
www.akateeminen.com

ФРАНЦІЯ

Зв'яжіться напряму
з видавництвом Ради Європи
FR-67075 STRASBOURG cedex
Тел.: +33 (0)3 88 41 25 81
Факс: +33 (0)3 88 41 39 10
publishing@coe.int
www.book.coe.int

Librairie Kléber
1 rue des Francs-Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Тел.: +33 (0)3 88 15 78 88
Факс: +33 (0)3 88 15 78 80
librairie-kleber@coe.int
www.Librairie-Kleber.com

ГРЕЦІЯ

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Тел.: + 30 210 32 55 321
Факс: + 30 210 32 30 320
ord@otenet.gr
www.kauffmann.gr

УГОРЩИНА

Euro info Service Pannónia
u. 58. PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Тел.: + 36 1 329 2170
Факс: + 36 1 349 2053
euroinfo@euroinfo.hu
www.euroinfo.hu

ІТАЛІЯ

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Тел.: +39 0556 483215
Факс: +39 0556 41257
licosa@licosa.com
www.licosa.com

НОРВЕГІЯ

Akademika Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Тел.: +47 2 218 8100
Факс: +47 2 218 8103
support@akademika.no
www.akademika.no

ПОЛЬЩА

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street PL-03-933
WARSZAWA
Тел.: +48 (0)22 509 86 00
Факс: +48 (0)22 509 86 10
arspolona@arspolona.com.pl
www.arspolona.com.pl

ПОРТУГАЛІЯ

Marka Lda
Rua dos Correeiros 61-3
PT-1100-162 LISBOA
Тел.: 351 21 3224040 Факс: 351 21
3224044
www.marka.pt
apoio.clientes@marka.pt

РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ

ВЕСЬ МИР

ул. Бутлерова, 17б, офіс 338
RU-117342 МОСКВА
Тел.: +7 495 739 0971
Факс: +7 495 739 0971
orders@vesmirbooks.ru
www.vesmirbooks.ru

ШВЕЙЦАРІЯ

Planetis Sàrl
16 chemin des Pins CH-1273
ARZIER
Тел.: +41 22 366 51 77
Факс: +41 22 366 51 78
info@planetis.ch

ТАЙВАНЬ

Tycoon information inc.
5th Floor, No. 500, Chang-Chun
Road Taipei, Taiwan
Тел.: 886-2-8712 8886
Факс: 886-2-8712 4747, 8712 4777
info@tycoon-info.com.tw
orders@tycoon-info.com.tw

ОБ'ЄДНАНІ АРАБСЬКІ ЕМІРАТИ

The Stationery Office Ltd PO Box
29 GB-NORWICH NR3 1GN
Тел.: +44 (0)870 600 5522
Факс: +44 (0)870 600 5533
book.enquiries@tso.co.uk
www.tsoshop.co.uk

США

Manhattan Publishing Co 670
White Plains Road USA-10583
SCARSDALE, NY
Тел.: + 1 914 472 4650
Факс: +1 914 472 4316
coe@manhattanpublishing.com
www.manhattanpublishing.com

Council of Europe Publishing/ Editions du Conseil de l'Europe

FR-67075 STRASBOURG Cedex

тел.: +33 (0)3 88 41 25 81 | факс: +33 (0)3 88 41 39 10 | e-mail: publishing@coe.int | http://book.coe.int

Регіональне дослідження щодо представництва жінок у політиці в країнах Східного партнерства було організовано у відповідь на ключові цілі Ради Європи та Європейської комісії з метою вивчення питання недостатнього представництва жінок у політичному житті на державному та місцевому рівнях у цих країнах.

Дослідники у кожній із цих країн надавали якісну інформацію як щодо ситуації з жінками, так і щодо досвіду жінок, які брали участь у виборах на виборні посади.

Хоча правова основа для рівноправ'я жінок і чоловіків наявна у всіх цих країнах, реальність дещо відрізняється. Стереотипні погляди та припущення про роль жінок у суспільстві впливають на те, як жінки висувують свої кандидатури на виборах, і на те, чи їх відбирають і обирають.

Рада Європи переконана, що це дослідження, в якому наводяться приклади гарних практик та рекомендації, що ґрунтуються на реальних фактах, допоможе вирішити проблему поточного дисбалансу щодо жінок, які обіймають виборні посади, і цим покращить стан демократії та прав людини у країнах Східного партнерства.

Рада Європи є провідною правозахисною організацією на континенті. Вона складається із 47 держав-членів, 28 з яких є членами Європейського Союзу. Усі держави-члени Ради Європи підписали Європейську конвенцію про права людини – договір, на меті якого захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює контроль за реалізацією Конвенції в державах-членах.

www.coe.int

Європейський Союз – це унікальне економічне та політичне партнерство між 28 демократичними країнами Європи. Його метою є мир, процвітання та свобода для його 500 мільйонів громадян – у справедливішому й безпечнішому світі. Щоб це сталося, країни ЄС створюють органи для керівництва ЄС і прийняття його законодавства. Основними з них є Європейський Парламент (що представляє народ Європи), Рада Європейського Союзу (що представляє національні уряди) та Європейська комісія (що представляє спільні інтереси ЄС).

www.europa.eu

<http://book.coe.int>
ISBN 978-92-871-8463-4
€30 / US\$60

